gevonden, terwijl de aantallen daar nu veel lager zijn (pers. obs. Bob van Aartsen). Deze achteruitgang wordt niet bevestigd door de trendanalyse omdat daarin niet de aantallen per waarneming zijn meegenomen. Een exemplaar telt dus even hard mee als een waarneming van tientallen exemplaren.
Twee generaties.

Ecologie
Overgangen tussen droge dennenbossen met weinig struiklaag en heide. Hij zit in de overgang van door zon beschenen en beschaduwde delen van het bos. Op vindplaatsen zijn ze vaak talrijk. De onvolwassen stadia zijn onbekend.

Summary – Rare. No apparent trends. *Calluna*-heath, often in vicinity of pine-forest.

Chamaesyrphus scaevoides
Gele heidedwerg

WR

Kleine *Chamaesyrphus* met roodbruine vlekken op rugplaatjes 2-4. Voorhoofd direct boven antenne-inplanting bestoven. Voorste vlakke gedeelte van middenzijplaat zonder haren en met borstel in achterste bovenhoek. Poten lichtgeel. Lengte 4-5 mm.

Verspreiding en vliegtijd
Palearctisch. Van West-Europa tot in Oost-Siberië. In Europa vrijwel overal, maar mogelijk gaan er meerdere soorten met een beperktere verspreiding onder deze soort schuil.
In Nederland zeer zeldzaam in het binnenland: drie vindplaatsen van een mannetje en vier vrouwtjes uit Midden-Limburg: Meinweg (1975), Venlo (1982) en Vlodrop (1994, ook in het Meinweggebied). Bedreigde soort.
Vermoedelijk een generatie.

Ecologie
Overgang tussen droge dennenbossen met weinig struiklaag en heide. Hij is bij Vlodrop gesleept in ruderaal terrein.

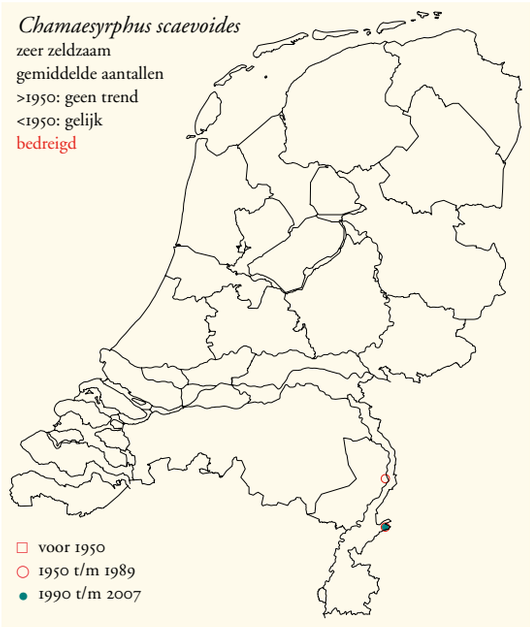

Vrouwtje *Chamaesyrphus lusitanicus* op struikheide.

In Zuid-Europa vliegt *C. scaevoides* ook in oude naaldbossen met een sterk ontwikkelde kruidlaag. In Zweden is hij gevonden in bossen op gele composieten en witte schermbloemen, in open delen van het bos, maar wel vaak op de schaduwrijkere plaatsen.
De levenswijze is slecht bekend. In Zuid-Europa bezoekt *C. scaevoides* verschillende gele composieten, in Schotland tormentil in dennenbossen en op heidevelden (BALL & MORRIS 2000). De onvolwassen stadia zijn onbekend.

Summary – Very rare. No apparent trends. Transition zones between pine-forest and heathland. Found once on waste ground.

Cheilosia
Gitjes

MR

Kleine tot middelgrote zwartachtige zweefvliegen (5-13 mm). Enkele soorten zijn kleurig behaard. Kenmerkend voor het genus zijn de middenknobbel op het gezicht en de duidelijke lijsten langs de oogrand, ook wel 'wangen' genoemd.

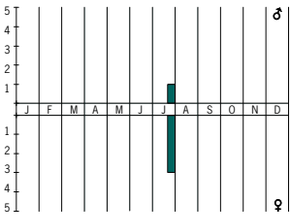

Chamaesyrphus scaevoides

Renema 2009. In: Nederlandse Fauna 8: 141-168

Taxonomie en determinatie
Determinatie van *Cheilosia*-soorten is vaak moeilijk en de recente taxonomische opsplitsing van enkele soorten maakt het er niet eenvoudiger op. De Nederlandse soorten kunnen op naam gebracht worden met Van Veen (2004) of Verlinden (1991), aangevuld met Reemer & Smit (2001) en Smit et al. (2001a). De tot nu toe bekende larven kunnen met Stuke (2000a) worden gedetermineerd.

Verspreiding
Voornamelijk holarctisch genus met circa 420 beschreven soorten, waarvan een klein aantal in de oriëntaalse regio. Bijna 300 soorten zijn palearctisch; in Europa vinden we circa 180 soorten (PECK 1988), in Nederland 41. Uit het ons omringende gebied zijn nog eens zeven soorten bekend waarmee in Nederland rekening gehouden moet worden (zie hoofdstuk 8). Door de vele taxonomische onduidelijkheden en het hoge tempo waarin nieuwe taxa worden beschreven en gesynonimiseerd, zal het aantal bekende soorten echter nog lang blijven schommelen. In Europa komen overal *Cheilosia*-soorten voor, maar berggebieden zijn het meest soortenrijk, met name de Alpen.

Ecologie
De volwassen mannetjes vertonen bij de verdediging van hun territorium zweefgedrag. Vrouwtjes vliegen soms laag boven de grond in de nabijheid van de voedselplant van de larven, op zoek naar een geschikte eilegplek. Beide seksen bezoeken vaak bloemen. De wijze waarop ze gaan zitten is kenmerkend: een tot enkele centimeters boven een bloem of ander substraat sluiten ze de vleugels, waarna ze het laatste stukje min of meer naar beneden tuimelen. De meeste andere zweefvliegen daarentegen blijven vliegen totdat ze stevig op de poten staan.
De larven leven in levende planten of paddenstoelen, waar ze het voedsel beschikbaar maken met behulp van hun mondhaken. Ze brengen, voor zover bekend, de winter door in het popstadium (zie onder andere STUKE & CARSTENSEN 2000). De larven van de Nederlandse soorten zijn in vier ecologische groepen in te delen:

Tabel 1
Waardplanten en -paddenstoelen van de larven van Nederlandse *Cheilosia*-soorten, voor zover deze in Nederland (al dan niet in het wild) voorkomen, gebaseerd op Stuke (2000a), Doczkal (2002) en Stuke & Carstensen (2002). Ook *Portevinia maculata*, die vroeger doorgaans tot *Cheilosia* werd gerekend, is in deze tabel opgenomen. Voor de plantennamen is gebruik gemaakt van Van der Meijden (2005), voor de paddenstoelennamen van Arnolds et al. (1995).

* niet inheems, maar aangeplant in tuinen of als stinsenplant.
** niet inheems, maar bekend uit omringende landen.

composieten (Asteraceae)		
Achillea millefolium	duizendblad	*C. vernalis*
Arctium lappa	grote klit	*C. impressa, C. vulpina***
Arctium minus	gewone klit	*C. vulpina***
Carduus acanthoides	langstekelige distel	*C. albipila, C. fraterna, C. grossa*
Carduus crispus	kruldistel	*C. albipila, C. cynocephala, C. grossa*
Carduus nutans	knikkende distel	*C. albipila, C. grossa, C. cynocephala*
Carduus tenuiflorus	tengere distel	*C. grossa*
Cirsium arvense	akkerdistel	*C. albipila*
Cirsium eriophorum	wollige distel	*C. albipila, C. fraterna, C. grossa, C. vulpina***
Cirsium oleraceum	moesdistel	*C. chloris, C. fraterna, C. proxima*
Cirsium palustre	kale jonker	*C. albipila, C. cynocephala, C. fraterna, C. grossa, C. proxima*
Cirsium vulgare	speerdistel	*C. albipila, C. cynocephala, C. fraterna, C. grossa, C. vulpina***
*Echinops sphaerocephalus**	beklierde kogeldistel	*C. albipila*
Eupatorium cannabinum	koninginnenkruid	*C. impressa*
Hieracium pilosella	muizenoortje	*C. urbana*
Jacobaea erucifolia	viltig kruiskruid	*C. bergenstammi*
Jacobaea vulgaris	jacobskruiskruid	*C. bergenstammi*
Leontodon autumnalis	vertakte leeuwentand	*C. latifrons*
Leontodon hispidus	ruige leeuwentand	*C. latifrons*
Matricaria chamomilla	echte kamille	*C. vernalis*
Onopordum acanthium	wegdistel	*C. grossa*
*Petasites albus***	wit hoefblad	*C. himantopus*
Petasites hybridus	groot hoefblad	*C. canicularis, C. himantopus*
Senecio nemorensis	schaduwkruiskruid	*C. lenis*
Taraxacum officinale	paardenbloem	*C. flavipes*
schermbloemen (Apiaceae)		
Angelica sylvestris	gewone engelwortel	*C. chrysocoma*
Angelica archangelica	grote engelwortel	*C. illustrata*
Anthriscus sylvestris	fluitenkruid	*C. pagana*
Heracleum sphondylium	gewone berenklauw	*C. illustrata, C. pagana*
Pastinaca sativa	pastinaak	*C. illustrata*
overige families		
Alchemilla sp.	vrouwenmantel	*C. vicina*
Allium ursinum	daslook	*C. fasciata, Portevinia maculata*
Geum rivale	knikkend nagelkruid	*C. pubera*
Plantago lanceolata	smalle weegbree	*C. lasiopa*

Renema 2009. In: Nederlandse Fauna 8: 141-168

1. soorten die zich voeden met half-vloeibare rottende plantenwortels (zoals *C. pagana*);
2. soorten die gangetjes knagen in wortels en stengels (zoals *C. albipila* en *C. fraterna*);
3. soorten die bladeren mineren (*C. caerulescens, C. fasciata* en *C. semifasciata*);
4. soorten die zich voeden met paddenstoelen (zoals *C. longula* en *C. scutellata*).

De meeste Nederlandse soorten behoren tot de tweede groep. In ons land zijn vooral veel soorten composietenmet name distels geliefd bij *Cheilosia*-larven (tabel 1). Uit het buitenland zijn ook *Cheilosia*-soorten bekend die als larve onder schors van dennenbomen leven (ROTHERAY 1990B, 1993).

Cheilosia aerea
Toortsgitje

MR

Middelgrote, vrij brede zwarte *Cheilosia* met bestoven buik en onbehaard gezicht. Lijkt sterk op *C. proxima*. Hiervan te onderscheiden door onder andere de zeer grove en dichte bestippeling op de borststukrug. Kleur van poten en antennen zeer variabel, waardoor de soort onder diverse namen beschreven is (CLAUSSEN & THOMPSON 1996, VUJIĆ 1996). Lengte 7-9 mm.

Verspreiding en vliegtijd

Palearctisch. Van zuidelijk West-Europa tot in zuidelijk Europees-Rusland en de Trans-Kaukasus. In Europa vrij algemeen ten zuiden van Midden-Frankrijk, Zuid-Duitsland en Zuid-Polen. Het lijkt erop dat *C. aerea* zich recent naar het noorden uitbreidt: in de jaren 1990 was hij plaatselijk algemeen in het Rijndal in Zuidwest-Duitsland (DOCZKAL 1996B).

In Nederland bekend van veertien exemplaren van vier vindplaatsen in Zuid-Limburg. Afgezien van een mannetje uit 1943 dateren alle exemplaren van 1993 en later (SMIT ET AL. 2001). De soort is duidelijk toegenomen.

Een generatie. In Zuid-Europa twee generaties (CLAUSSEN & THOMPSON 1996, VUJIĆ 1996).

Primula elatior	slanke sleutelbloem	*C. antiqua*
Ranunculus acris	scherpe boterbloem	*C. albitarsis*
Ranunculus bulbosus	knolboterbloem	*C. ranunculi*
Ranunculus repens	kruipende boterbloem	*C. albitarsis*
Scrophularia auriculata	geoord helmkruid	*C. variabilis*
Scrophularia nodosa	knopig helmkruid	*C. variabilis*
Sedum telephium	hemelsleutel	*C. semifasciata*
Sempervivum arachnoideum *	spinnenwebhuislook	*C. caerulescens*
Sempervivum grandiflorum *	grootbloemige huislook	*C. caerulescens*
Sempervivum montanum *	berghuislook	*C. caerulescens*
Sempervivum tectorum *	donderblad	*C. caerulescens*
Umbilicus rupestris *	rotsnavelkruid	*C. semifasciata*
Verbascum densiflorum	stalkaars	*C. aerea*
Verbascum nigrum	zwarte toorts	*C. aerea*
paddenstoelen		
Boletus aestivalis (= *reticulatus*)	vroeg eekhoorntjesbrood	*C. scutellata*
Boletus calopus	pronksteelboleet	*C. scutellata*
Boletus edulis	gewoon eekhoorntjesbrood	*C. scutellata*
Boletus erytropus	gewone heksenboleet	*C. scutellata*
Boletus impolitus	goudporieboleet	*C. scutellata*
Boletus luridus	netstelige heksenboleet	*C. longula, C. scutellata*
Boletus pinophilus	denneneekhoorntjesbrood	*C. scutellata*
Boletus queletti	gladstelige heksenboleet	*C. scutellata*
Boletus regius	koningsboleet	*C. scutellata*
Gyroporus castaneus	kaneelboleet	*C. scutellata*
Lactarius pallidus	bleke melkzwam	*C. scutellata*
Leccinum griseum	haagbeukboleet	*C. scutellata*
Leccinum scabrum	gewoneberkenboleet	*C. longula, C. scutellata*
Leccinum versipelle	oranje berkenboleet	*C. longula*
Russula vesca	smakelijke russula	*C. scutellata*
Suillus bovinus	koeienboleet	*C. longula, C. soror*
Suillus grevillei	gele ringboleet	*C. longula, C. scutellata*
Suillus luteus	bruine ringboleet	*C. longula*
Suillus variegates	fijnschubbige boleet	*C. longula*
Xerocomus chrysenteron	roodsteelfluweelboleet	*C. scutellata*
Xerocomus rubellus	rode boleet	*C. scutellata*
Xerocomus subtomentosus	fluweelboleet	*C. scutellata*

Renema 2009. In: Nederlandse Fauna 8: 141-168

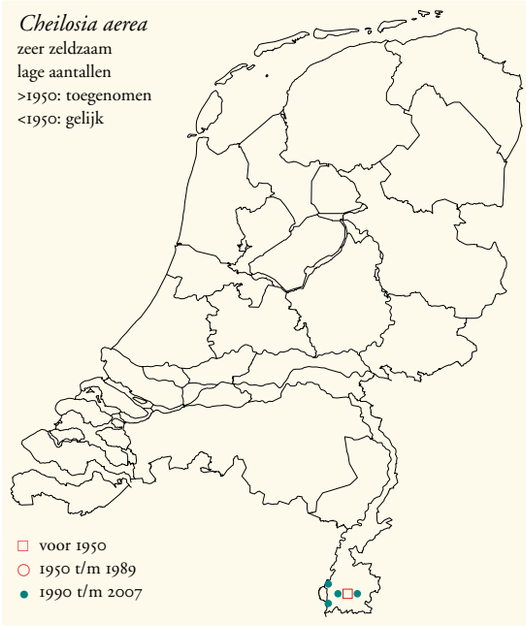

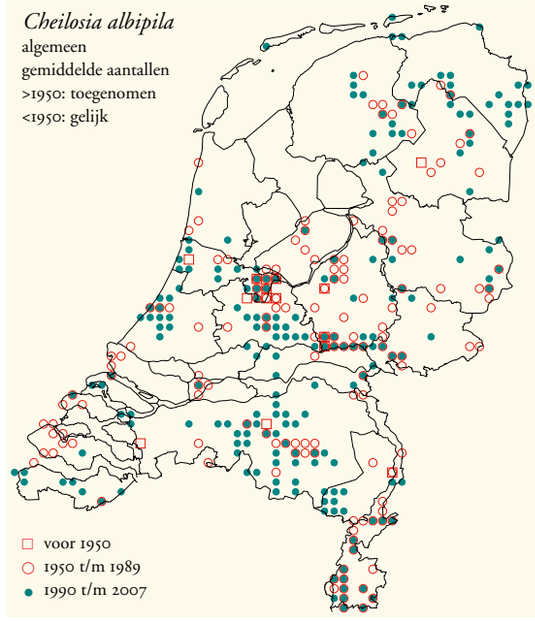

Ecologie

In Zuid-Limburg is *C. aerea* op en langs kalkgraslanden gevangen. In Duitsland is de soort bekend van open, warme en droge biotopen waar toorts groeit (DOCZKAL 1996B). Wordt uit de Balkan vermeld van open plekken in loofbos en struikvegetaties (VUJIĆ 1996).

De vliegen lijken zich zelden verder dan enkele meters van de groeiplaatsen van toorts-soorten te begeven. De mannetjes zitten op bladeren van struiken of bomen (DOCZKAL 1996B). Ze vertonen zweefgedrag op 1-5 meter hoogte (VUJIĆ 1996).

De larve is bekend uit verschillende soorten toorts: vlokkige toorts, stalkaars en zwarte toorts (DOCZKAL 1996B, STUKE 2000A). De laatste twee komen ook in Nederland voor.

Summary – Very rare. Increased: one specimen in 1943 and several since 1993. Calcareous grasslands.

Cheilosia albipila
Tweekleurig gitje

WR

Grote *Cheilosia*, lijkt op rood behaarde zandbij (hoofdstuk 3, fig. 1). De grondkleur van het borststuk is glanzend zwart, het achterlijf glanst minder; hierdoor geeft hij een tweekleurige indruk. Lengte 8-12 mm.

Verspreiding en vliegtijd

Palearctisch. Van West-Europa tot in Centraal-Siberië. In Europa beperkt tot het centrale deel; de noordgrens van het verspreidingsgebied loopt door Zuid-Scandinavië en Midden-Engeland, de zuidgrens door de Pyreneeën.

Cheilosia albipila is in heel Nederland vrij algemeen.

Een generatie. Vrouwtjes vliegen gemiddeld een decade later dan de mannetjes.

Ecologie

Vochtige loofbossen en stadsparken. *Cheilosia albipila* heeft een voorkeur voor vroegbloeiende struiken in bosranden op de overgang naar grasland en voor rietlanden met distels.

Beide seksen bezoeken vroegbloeiende struiken en bomen zoals sleedoorn en wilg. Mannetjes zweven vaak op open plekken op 5-20 meter van de bosrand, op anderhalf tot vijf meter hoogte. Vrouwtjes zitten vaak op bladeren. De paring vindt plaats in touwtrekhouding op bladeren, op de grond of op wilgenkatjes en duurt enkele minuten.

De eieren worden afgezet op rozetten van diverse distelsoorten (genera distel, vederdistel en kogeldistel; ROTHERAY 1988A, 1993, STUKE 2000A). In Nederland zijn larven gevonden in kale jonker. Als de distel uitgroeit zit de larve in de wortel of in de stengel tot op 30 cm hoogte. De meeste larven kruipen vanaf de tweede helft van juni in de grond om te verpoppen, maar sommige zijn eind augustus nog in de plant te vinden (pers. obs. J. van Steenis).

Summary – Fairly common. Increased since 1950. Forest edges near open country with thistles.

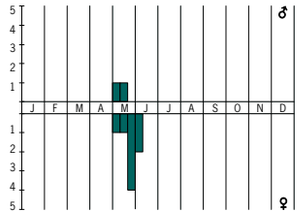

Cheilosia aerea

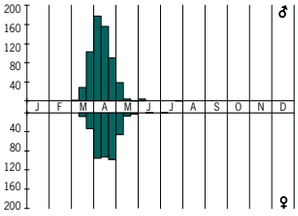

Cheilosia albipila

Cheilosia albitarsis
Gewoon weidegitje

MR

Middelgrote zwarte *Cheilosia* met uniform zwarte poten, op de lichte middelste leedjes van de voortars na. Mannetje vrij slank met op de basishelft verdonkerde vleugels, vrouwtje met breed rond achterlijf en gele vleugelwortels. Lijkt sterk op *C. ranunculi* en in mindere mate op *C. fraterna*. Determinatie mogelijk met Doczkal (2000a) en Smit et al. (2001). Lengte 7-10 mm.

Verspreiding en vliegtijd

Holarctisch. Van West-Europa en Noord-Afrika tot in Oost-Siberië en Noord-Amerika. In heel Europa gewoon. Het areaal reikt noordelijker dan dat van tweelingsoort *C. ranunculi*.

Algemeen in heel Nederland. Bij deze soorttekst zijn twee kaarten afgebeeld: een kaart met de geverifieerde gegevens

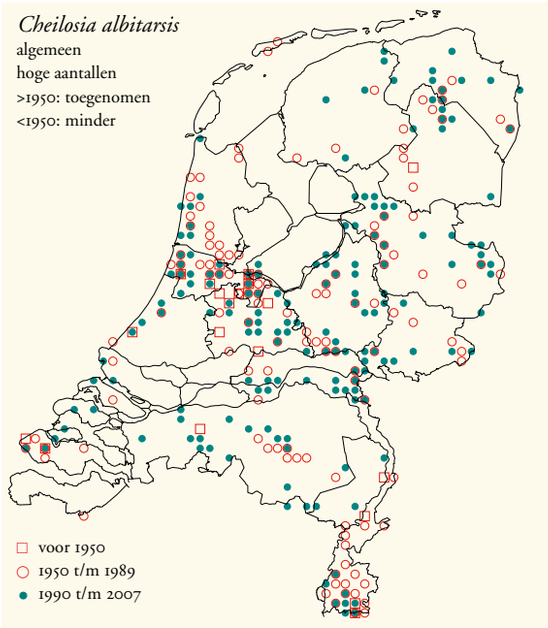

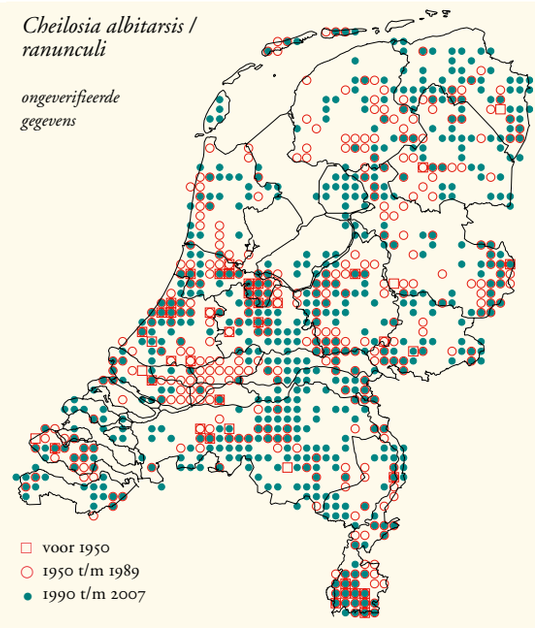

van *C. albitarsis* en een met de ongeverifieerde gegevens. De tweede kaart zou theoretisch ook gegevens van de sterk gelijkende *C. ranunculi* kunnen bevatten. Gezien de zeldzaamheid van die soort geeft deze kaart waarschijnlijk een goed beeld van de verspreiding van *C. albitarsis*.
Een generatie.

◄◄ *Cheilosia albitarsis* mannetje op boterbloem. Een goed voorbeeld van een *Cheilosia*-soort waarvan de vliegen vaak zijn te vinden op de bloemen van de voedselplant van de larven.

Ecologie
Vochtige tot natte graslanden met boterbloemen. Vaak talrijk op weilanden, maar in lage aantallen ook in bos en struweel grenzend aan open terrein.
Beide seksen zonnen vaak op lage kruiden en laag in struiken. De mannetjes onderhouden (tijdelijke) territoria in struweel en bosranden langs open terrein. Vaak hebben verschillende mannetjes territoria vlak naast elkaar; ze zitten op bladeren en vertonen nu en dan kortstondig zweefgedrag tussen of vlak boven de bladeren. Beide seksen bezoeken vooral boterbloemen. Mannetjes zijn soms geel van de stuifmeelkorrels die tussen hun haren blijven zitten. Vrouwtjes zijn minder sterk behaard, dus daarbij komt dit niet voor.
Voor de eileg kruipen de vrouwtjes naar de stengelbasis van boterbloemen, waarop de eieren worden gelegd. De larven leven in de wortels van in ieder geval scherpe en kruipende boterbloem, soms met enkele bij elkaar (DOCZKAL 1996B, ROTHERAY 1991).

Summary – Common. Less common before 1950, increased since. Moist to wet grassland, e.g. pastures and meadows, with *Ranunculus*.

Cheilosia antiqua
Primulagitje

WR

Kleine donkere *Cheilosia* met kale ogen en geheel donkere poten. Kan behalve met *C. nigripes* en *C. vicina* (beide met grover bestippeld borststuk en ander kopprofiel) ook worden verward met hele donkere *C. albitarsis* (vooral vrouwtjes). *Cheilosia antiqua* heeft een donkere vleugelbasis, deze is bij het vrouwtje van *C. albitarsis* geel. Lengte 6-8 mm.

Verspreiding en vliegtijd
Europees. Van Denemarken tot Noord-Spanje en van Ierland en Schotland tot in Roemenië en Europees-Rusland.
In Nederland vooral in Zuid-Limburg. Daarnaast is hij sporadisch in het binnenland waargenomen, waarvan op enkele plaatsen meermalen (1964 en 1967 bij Losser OV, 1988, 1993 en 2002 in de Meinweg LI), dus daar is mogelijk sprake van (zich tijdelijk voortplantende) populaties. De meeste waarnemingen zijn gedaan in de zestiger jaren van de vorige eeuw; daarna is de soort afgenomen.
Een generatie.

Ecologie
Vochtige tot natte humusrijke plekken in loofbossen, bijvoorbeeld kwelrijke plaatsen op mergel, leem of löss, of dichtgegroeide beekmeanders op zandgrond, zolang er maar sleutelbloemen en dotterbloemen aanwezig zijn.
Cheilosia antiqua is meestal waargenomen op dotterbloem.

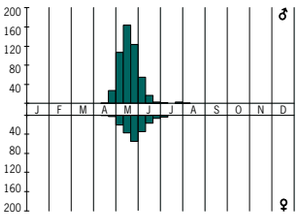

Cheilosia albitarsis

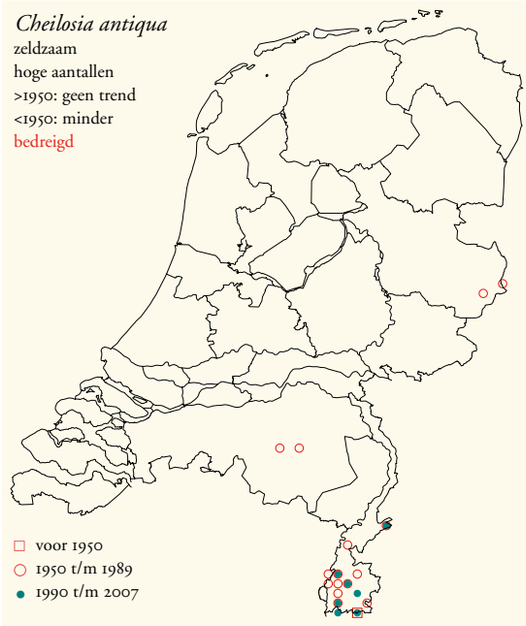

De larve leeft in de wortels van verscheidene sleutelbloemsoorten (ROTHERAY 1991).

Summary – Very rare. Less common before 1950, no trend since. Threatened. Deciduous forests with seepage areas.

Cheilosia barbata
Ongeschoren gitje

WR

Vrij kleine, smalle, zwarte *Cheilosia* met haren op gezicht en ogen en lange borstels op de achterrand van het schildje. Antenneborstel lang behaard. Vooral het vrouwtje maakt soms een bruine indruk door het enigszins doorschijnende achterlijf. Lengte 7-9 mm.

Verspreiding en vliegtijd

Europees. Van Noord-Duitsland en Zuid-Engeland tot Spanje, Griekenland en Europees-Rusland. In Zuid-Europa vooral in bergachtige gebieden.
In Nederland vrij algemeen in Zuid-Limburg, zeldzaam in het binnenland, daar beperkt tot Midden-Limburg. Op vindplaatsen vaak in aantal aangetroffen. De eerste waarneming is gedaan in 1946. De meeste waarnemingen stammen uit de periode 1950-1988, daarna is de soort afgenomen.
Waarschijnlijk een generatie.

Ecologie

Open plekken in bossen en in bosranden. In Nederland is de soort vooral in vochtig loofbos gevonden, maar in België en Frankrijk vliegt hij ook in naaldbos.
Beide geslachten bezoeken witte schermbloemen, met name gewone berenklauw. De mannetjes zweven op 2-4 meter hoogte in bosranden en boven bospaden.
De onvolwassen stadia zijn onbekend.

Summary – Rare. Less common before 1950, no trend since. Forest clearings and edges, especially moist forest. Males hover at 2-4 m.

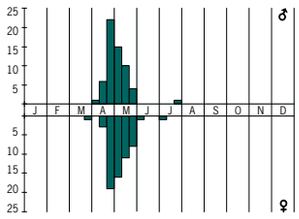

Cheilosia antiqua

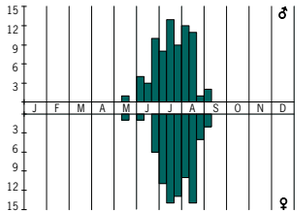

Cheilosia barbata

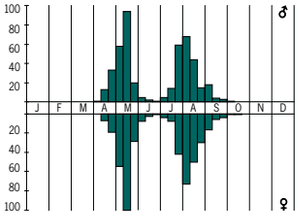

Cheilosia bergenstammi

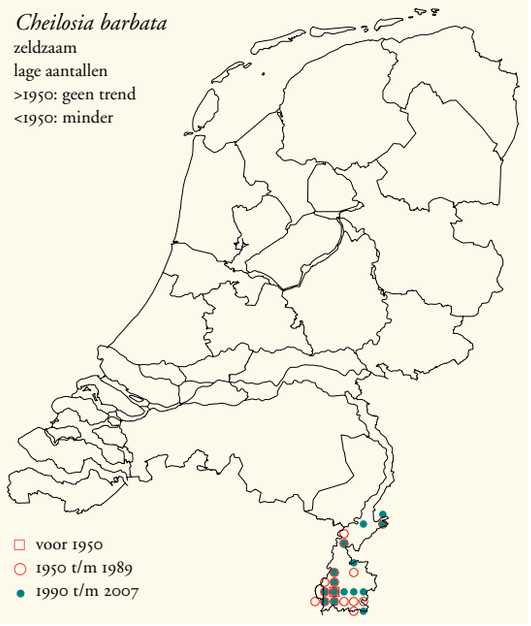

Cheilosia bergenstammi
Kruiskruidgitje

MR

Middelgrote slanke *Cheilosia* met korte geelbruine beharing op borststuk en achterlijf, oranje antennen en lichtkleurig behaarde ogen (hoofdstuk 3, fig. 10). Poten gedeeltelijk oranje, oranje achterscheen vaak (niet altijd) met zwarte ring in het midden. Zie Zeegers (2000) voor onderscheid met gelijkende soorten. Lengte 8-10 mm.

Verspreiding en vliegtijd

Europees. Van Ierland en zuidelijk Scandinavië tot Noord-Spanje, de Balkan en Europees-Rusland.
In Nederland vrij algemeen in de duinen. In het binnenland op de zandgronden verspreid maar plaatselijk talrijk. In de klei- en laagveengebieden zeldzaam.
Twee generaties.

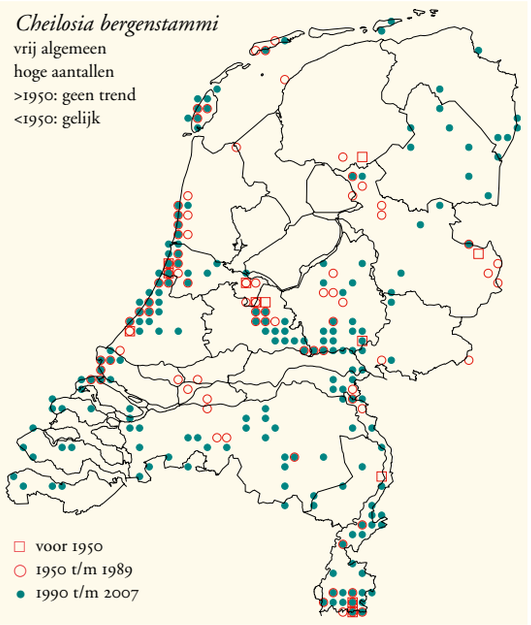

Renema 2009. In: Nederlandse Fauna 8: 141-168

Ecologie
Open, meestal droge vegetaties, zoals duingraslanden, ruderale terreinen en wegbermen. Een voorwaarde voor voortplanting is het voorkomen van jacobskruiskruid, maar de vliegen worden soms ver van de groeiplaatsen van deze plant gevonden, bijvoorbeeld in bossen.
Mannetjes vertonen zweefgedrag op hooguit twee meter hoogte, in open duin soms op enkele decimeters boven de grond. Beide seksen hebben een voorkeur voor gele composieten. Vroeg in de ochtend zijn vooral mannetjes op de bloemen te vinden, terwijl er later op de dag zijn meer vrouwtjes aanwezig zijn. Mogelijk zijn mannetjes dan bezig met het verdedigen van hun territorium.
De larven zijn gevonden in de stengel en wortel van jacobskruiskruid (STUKE 2000A). Eileg is daarnaast waargenomen op viltig kruiskruid (DOCZKAL 1996B). Mogelijk is bezemkruiskruid ook een waardplant (ERNST 2002). Bij een (mislukte) kweekproef met in het voorjaar gevonden larven uit jacobskruiskruid verpopten de larven zich in juli (pers. obs. J. van Steenis).

Summary – Fairly common. No apparent trends. Open, dry areas on sandy soil, occasionally in forests.

Cheilosia caerulescens
Tuingitje

MR

Middelgrote *Cheilosia*, relatief eenvoudig te herkennen aan donkere vlekjes in de vleugel, kale ogen, een vooruitstekend gezicht en haarbandjes op het achterlijf. Lengte 7-11 mm.

Verspreiding en vliegtijd
Europees. Van Nederland tot de Pyreneeën en van Frankrijk tot in Europees-Rusland. Stond altijd te boek als bergsoort, maar wordt recent steeds meer in laaglandstreken gevonden. Net als in Nederland is de soort in Duitsland in de jaren 1990 op vele plekken buiten berggebieden opgedoken (LAUTERBACH 2002A, WOLFF 1998B). In België ook toegenomen, maar nog steeds als zeldzaam beschouwd (PETIT 2003).
In Nederland vrij zeldzaam. In 1986 voor het eerst gevangen op de Sint Pietersberg (VAN AARTSEN 1993, VAN DER GOOT 1989). Tussen 1986 en 1997 is de soort nog driemaal in Zuid-Limburg gevonden en eenmaal te Arnhem. Vanaf 1998 volgden tientallen vangsten verspreid over het land. Waarnemingen van eileg en verse exemplaren duiden op voortplanting in Nederland (GOUDSMITS 2002). De oorzaak van de sterke toename is onbekend. Mogelijk is de soort geïntroduceerd via tuincentra, waar de voedselplant van de larven veel verkocht wordt. Ook kan de soort zich vanuit Centraal-Europa op natuurlijke wijze verspreid hebben, hierbij geholpen doordat de voedselplant veel in tuinen en op daken is aangeplant.
Twee generaties.

Ecologie
In Nederland vooral in stedelijke omgeving, veel in tuinen en zelfs binnenshuis. De voornaamste eis aan de omgeving lijkt het voorkomen van de voedselplant huislook, een tuinplant die oorspronkelijk niet in Nederland voorkomt.
Zowel mannetjes als vrouwtjes bezoeken bloemen van diverse families.

Cheilosia caerulescens vrouwtje in bloempot op huislook, waarin de larven van deze soort zich ontwikkelen.

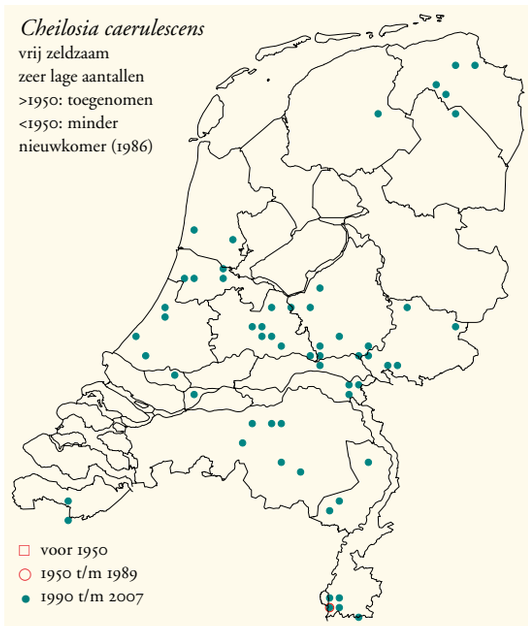

De eieren worden gelegd tussen en onder bladrozetten van huislooksoorten. In Nederland is dit begin mei en begin juli waargenomen bij huislook (ook donderblad genoemd), een plant die veel in tuinen en op daken is aangeplant. In het buitenland ontwikkelt de soort zich ook in de verwante soorten berghuislook, grootbloemige huislook en spinnenwebhuislook. De larven komen na enkele dagen uit en dringen dan de bladeren binnen, die zij vervolgens mineren. Dit doen zij met vier tot vijf bladeren, die bruin worden en afsterven. Als in een plant meerdere larven leven kan deze alle bladeren verliezen. De poppen waaruit vliegen van de tweede generatie moeten komen zijn in Nederland begin juni gevonden in de grond onder bladrozetten. Van begin juli tot eind augustus komen deze uit. Nieuwe larven zijn vanaf begin september weer te vinden en de poppen daarvan overwinteren vanaf eind september in de grond onder

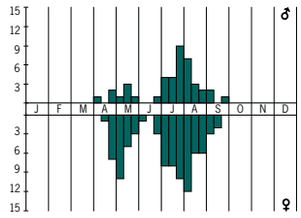

Cheilosia caerulescens

de rozetten (AGUILAR & COUTIN 1998, GOUDSMITS 2002, STUKE 2000A, pers. obs. J. van Steenis).

Summary – Scarce. First record in 1986, since then several records scattered over the country. Mainly found in urban habitats, often in gardens. Cause of strong increase unclear: possibly introduced with its host plant *Sempervivum*, a popular garden plant, but colonization from its Central-European range may also have been natural.

Dit mannetje *Cheilosia canicularis* is een vliegende stuifmeelvoorraad.

Cheilosia canicularis
Laat hoefbladgitje

WR

Grote *Cheilosia*, ongeveer even groot als een *Eristalis* en samen met de sterk gelijkende *C. himantopus* de grootste soort van het genus in Nederland. Het vrouwtje heeft een bol, kort behaard goudglanzend achterlijf, het mannetje is slanker en op het achterlijf langer behaard. De antenneborstel is langer behaard dan bij *C. himantopus*. Lengte 10-13 mm.
Cheilosia canicularis is in 2000 opnieuw van *C. himantopus* onderscheiden (STUKE & CLAUSSEN 2000, zie ook SMIT ET AL. 2001). Op veel vindplaatsen zijn zowel *C. canicularis*, in het najaar, als *C. himantopus,* in het voorjaar, waargenomen. Milankov et al. (2005) tonen aan dat deze soorten genetisch kleine maar consequente verschillen vertonen. Dit is een extra aanwijzing dat het inderdaad twee soorten zijn en niet een voor- en najaarsgeneratie van dezelfde soort.

Verspreiding en vliegtijd
Palearctisch. Vanwege het recente onderscheid van *C. himantopus* en de niet in ons land voorkomende *C. orthotricha* Vujić & Claussen, 1994 is het verspreidingsgebied van *C. canicularis* niet met zekerheid te bepalen. De soort is bekend van Zuid-Zweden tot Noord-Spanje en van Frankrijk tot in Turkije.
In Nederland vrij algemeen in Zuid-Limburg en zeldzaam in het binnenland, met een grote populatie in de Achterhoek. Plaatselijk talrijk in Zuid-Limburg en de Achterhoek. De waarneming ten zuiden van Breda sluit goed aan bij het voorkomen van *C. canicularis* in de Belgische Kempen.

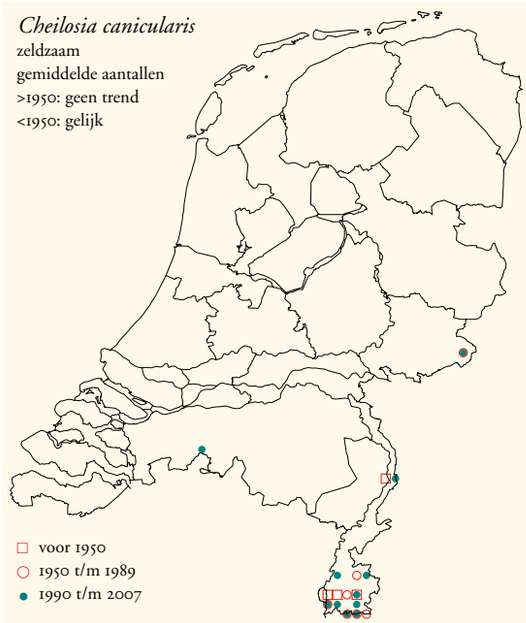

Er is één duidelijke generatie in de nazomer. Uit het voorjaar zijn slechts enkele exemplaren bekend.

Ecologie
Open plekken in vochtige loofbossen, vaak in de nabijheid van groot hoefblad. Soms worden individuele exemplaren ver van bos in open landschap aangetroffen.
De vliegen zitten vaak op bladeren en gele composieten; ander bloembezoek wordt weinig waargenomen. De mannetjes vertonen zweefgedrag op 1-2 meter hoogte, vaak in de buurt van groot hoefblad.
De eieren worden afgezet aan de basis van de bloeistengel van groot hoefblad (hoofdstuk 4, fig. 23). Na het uitkomen leven de larven in de bloeistengel, meestal alleen, maar het aantal larven in een stengel kan oplopen tot vijf (STUKE & CLAUSSEN 2000). Zie ook hoofdstuk 4 fig. 24.

Summary – Rare, locally common. No apparent trends. Clearings and edges of moist forest, often in vicinity of *Petasites hybridus*.

Cheilosia carbonaria
Trapeziumgitje

WR

Middelgrote, zwarte *Cheilosia* met verdonkerde vleugeltoppen. Vooral het vrouwtje heeft een kenmerkend trapeziumvormig achterlijf. De poten zijn donker, maar soms met gele basis van de voorschenen. Moeilijk te onderscheiden van *C. cynocephala*. Lengte 9-10 mm.

Verspreiding en vliegtijd
Palearctisch. Van West-Europa tot in Siberië. In Europa van Noord-Scandinavië tot aan de Pyreneeën en van Zuid-Engeland tot in Europees-Rusland.
In Nederland vrij zeldzaam in het binnenland en Zuid-Limburg, zeldzaam in het duingebied (Voorne en Walcheren), met relatief veel vondsten in Noord-Brabant en Twente.
Twee generaties.

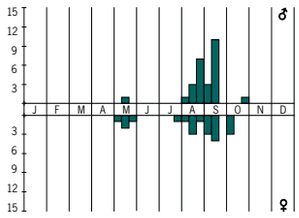

Cheilosia canicularis

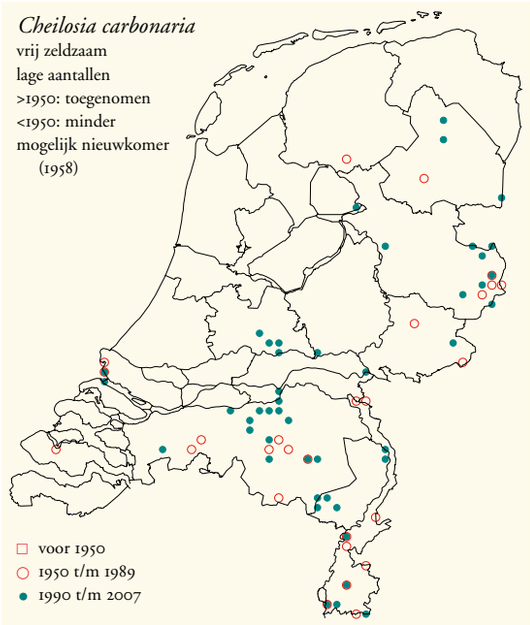

Ecologie

Gemengde bossen, vooral in bosranden grenzend aan (vochtige) heidevelden of ruderale terreinen met veel bloemen. Speight (2001) vermeldt dat *C. carbonaria* een voorkeur heeft voor droge, vaak kalkrijke bodem. Hoewel de soort in Nederland vaak in dergelijk terrein wordt aangetroffen, komt hij ook op kalkarme zandgrond voor.
De vliegen worden meestal op bloemen waargenomen, vaak op gele composieten, maar ook op wilde marjolein en tijm. De soort is dus waarschijnlijk niet kieskeurig.
De onvolwassen stadia zijn onbekend.

Summary – Scarce. Increased: first record in 1958. Mixed forests, forest edges bordering heathland or waste ground, on sandy soil (not necessarily calcareous).

Cheilosia chloris
Moesdistelgitje

MR

Middelgrote, vrij brede *Cheilosia* met bruine beharing. Ogen behaard, gezicht onbehaard, schildje zonder randborstels. Onderscheidt zich van *C. fraterna* door duidelijke donkere ring op achterscheen en lange afstaande beharing van borststukrug. Lichte basis van antenneborstel zeer kenmerkend (VUJIĆ & CLAUSSEN 1994, ZEEGERS 2000). Lengte 8-11 mm.

Verspreiding en vliegtijd

Palearctisch. Van West-Europa tot in Siberië. In Europa van zuidelijk Noorwegen (LØNNVE & NIELSEN 2003) en Zweden tot aan de Pyreneeën. Het feit dat *C. chloris* niet ver over de grens in België en Duitsland vrij gewoon is en in Nederland zo zeldzaam hangt vermoedelijk samen met de verspreiding van moesdistel, de voedselplant van de larve.
In Nederland slechts enkele vondsten in Zuid-Limburg en een in zuidelijk Noord-Brabant. Nadat de soort voor de Nederlandse fauna geschrapt was door Van der Goot (1972), werd zij door Van Aartsen (1993) opnieuw vermeld.
Een generatie. Vliegt in België van eind maart tot half juni (VERLINDEN 1991).

Ecologie

Vochtige, open bossen en natte hooilanden met moesdistel. De vliegen worden meestal laag bij de grond gezien, waar ze bloemen bezoeken. Mannetjes vertonen territoriumgedrag op zonnige plekken in of nabij bos op circa een meter hoogte.
Er zijn verscheidene Duitse waarnemingen van eileg op moesdistel. De eitjes worden op de onderkant van de bladeren nabij de bladbasis gelegd. De larven zijn ook in deze plant gevonden en het lijkt er op dat moesdistel de enige voedselplant is. Dit zou een uitzondering zijn onder de Nederlandse *Cheilosia*-soorten die zich in distels ontwikkelen, omdat andere soorten (zoals *C. albipila*, *C. fraterna* en *C. proxima*) uit verschillende distelsoorten bekend zijn. Oude literatuurvermeldingen van *C. chloris* in andere voedselplanten berusten vermoedelijk op verwisseling met andere *Cheilosia*-soorten (DOCZKAL 1996B, 2002, STUKE 2000A).

Summary – Very rare. No apparent trends. Threatened. Moist, open deciduous forests and wet hayfields. Males hover at about one metre above the ground at sunny spots in or near forests.

Cheilosia chrysocoma
Vosrood gitje

WR

Grote *Cheilosia* met opvallende dichte rode beharing. Hij is te verwarren met *C. albipila* en *C. grossa*, die echter spaarzamer en geler behaard zijn. *Cheilosia chrysocoma* heeft unieke combinatie van behaarde ogen en roodbruin derde antennelid. Lengte 9-11 mm.

Verspreiding en vliegtijd

Palearctisch. Van West-Europa tot in Siberië. In Europa van Zuid-Noorwegen tot de Pyreneeën en van Ierland tot in Europees-Rusland.

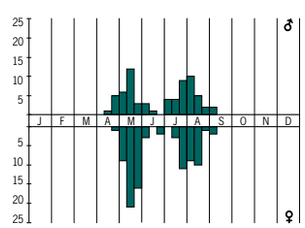

Cheilosia carbonaria

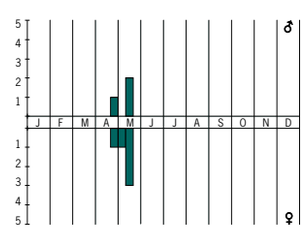

Cheilosia chloris

Renema 2009. In: Nederlandse Fauna 8: 141-168

Cheilosia chrysocoma vrouwtje op een wilgenkatje.

In Nederland vrij zeldzaam in binnenland en Zuid-Limburg, daarbuiten zeer zeldzaam. Er is één waarneming uit Zuidwest-Nederland (Voorne, ZH, 1958 in april). Opvallend is een concentratie van waarnemingen op de Utrechtse Heuvelrug en in het Gooi.
Een generatie.

Ecologie
Vochtige loofbossen op voedselrijke grond, meestal met een goed ontwikkelde ondergroei.
Zowel mannetjes als vrouwtjes zitten regelmatig op de kale bodem in de zon. Mannetjes zweven op zonnige plekken, tot 50 cm boven de grond, vaak met meerdere bij elkaar. Vrouwtjes zitten vaak op bladeren in de ondergroei. De vliegen bezoeken bloemen, onder andere dotterbloem, meidoorn en zevenblad.
De larve is niet bekend. Doczkal (1996b) suggereert gewone engelwortel als mogelijke voedselplant omdat hij daar enkele malen vrouwtjes eieren op heeft zien leggen.

Summary – Rare. No apparent trends. Moist deciduous forests on rich soil, with well-developed understory. Both sexes often rest on ground. Males hover up to half a metre high at sunny sites.

Cheilosia cynocephala
Blauw gitje

MR

Vrij kleine slanke *Cheilosia* met vooral in zonlicht opvallendstaalblauw glanzend borststuk, en met verdonkerde tophelft van vleugels (met name bij vrouwtje). Lijkt sterk op *C. carbonaria* en *C. vernalis*. Mannetje met bestoven pregenitale buikplaatjes, vrouwtje met dichte bestippeling tussen de ogen en de lengtegroeven op het voorhoofd. Exemplaren in het voorjaar vertonen enkele duidelijke uiterlijke structuur- en kleurverschillen met zomerdieren (FALK 2004). Lengte 7-8 mm.

Verspreiding en vliegtijd
Palearctisch. Van West-Europa tot in Centraal-Rusland. In Europa van Midden-Scandinavië tot berggebieden in Noord-Italië en de Balkan.
Cheilosia cynocephala komt verspreid over Nederland voor en is plaatselijk gewoon in het kustgebied, het rivierengebied en in Zuid-Limburg. In het binnenland is de soort zeldzaam.
Het aantal generaties per jaar is onduidelijk, mogelijk zijn dit er drie: twee kleine in mei en juli en een grote rond eind augustus.

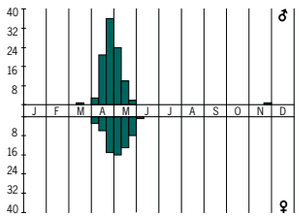

Cheilosia chrysocoma

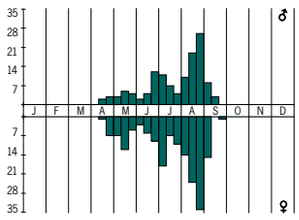

Cheilosia cynocephala

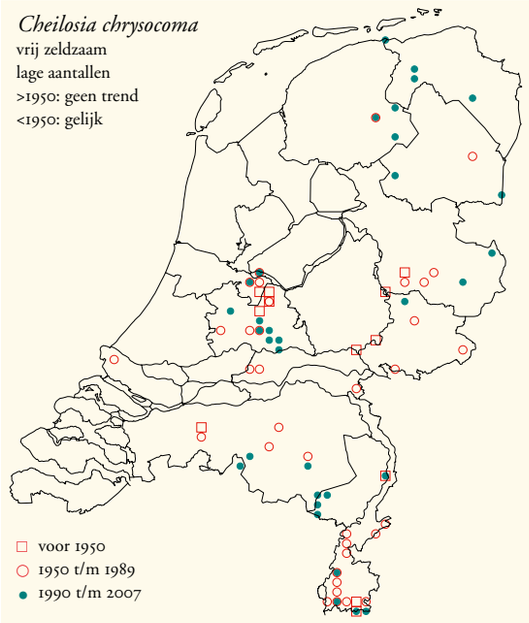

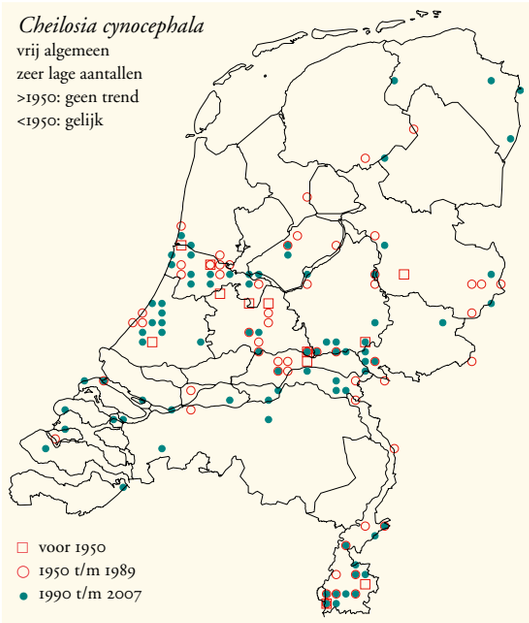

Renema 2009. In: Nederlandse Fauna 8: 141-168

Ecologie
Open ruderale vegetaties, zoals ruige wegbermen, opgespoten terreintjes en dijken.
De soort is nooit talrijk. Beide seksen vliegen tussen lage vegetatie en bezoeken regelmatig bloemen, zoals wilde peen en gewone berenklauw. De mannetjes vertonen soms zweefgedrag op maximaal een meter hoogte.
De larve is gevonden in de stengel van een knikkende distel met nauwelijks ontwikkelde bloeiwijzen (VON FRAUENFELD 1866) en in de stengel direct onder de bloem van akkerdistel (pers. obs. J.-H. Stuke & W. Renema).

Summary – Scarce. No apparent trends. Open waste ground.

Cheilosia fasciata
Vroegste gitje

WR

Middelgrote *Cheilosia*. Samen met *Portevinia maculata* en *C. semifasciata* de enige *Cheilosia*-achtige zweefvlieg met dofgrijze vlekken op het overigens zwarte achterlijf. Van deze twee soorten te onderscheiden door het zwarte derde antennelid (rood bij *P. maculata*) en deels gele schenen (geheel donker bij *C. semifasciata*). Lengte 7-8 mm.

Verspreiding en vliegtijd
Europees. Van Zuid-Noorwegen tot Zwitserland en van Nederland tot Roemenië.
In Nederland vrij zeldzaam in Zuid-Limburg, met een enkele vindplaats in het aangrenzende binnenland (Echt, LI). Langs de randen van het Maasdal zeer plaatselijk, maar op de vindplaatsen zeer talrijk.
Een generatie.

Ecologie
Vochtige loofbossen met een dichte ondergroei van daslook. Beide seksen vliegen vooral in de buurt van daslook, hoewel ze verder van daslook worden waargenomen dan *P. maculata*. Mannetjes zonnen op (lage) bladeren van struiken en kruiden aan de bosrand of op open plekken, vrouwtjes vliegen over bladeren van daslook, waarbij ze in een rechte lijn vliegend één eitje per blad afzetten (HÖVEMEYER 1992, 1995).
De larven mineren in daslookbladeren (zie hoofdstuk 4 fig. 21). Meestal hebben ze aan een blad genoeg, maar eventueel verplaatsen ze zich in het laatste stadium naar een ander blad. Als er meer dan een larve in een blad zit eet de oudste (grootste) de andere larven op. Na acht weken verpoppen ze in de strooisellaag (HÖVEMEYER 1995).

Summary – Very rare. Less common before 1950, no trend since. Moist deciduous forest with dense undergrowth of *Allium ursinum*.

Cheilosia flavipes
Geelpootgitje

MR

Grote, slanke, bruinachtige *Cheilosia* met korte beharing op borststuk en achterlijf en zonder borstels op het schildje.

Cheilosia fasciata mannetje op het blad van daslook, de voedselplant van de larven.

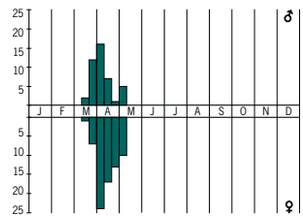

Cheilosia fasciata

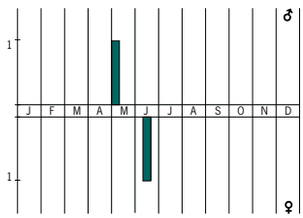

Cheilosia flavipes

Renema 2009. In: Nederlandse Fauna 8: 141-168

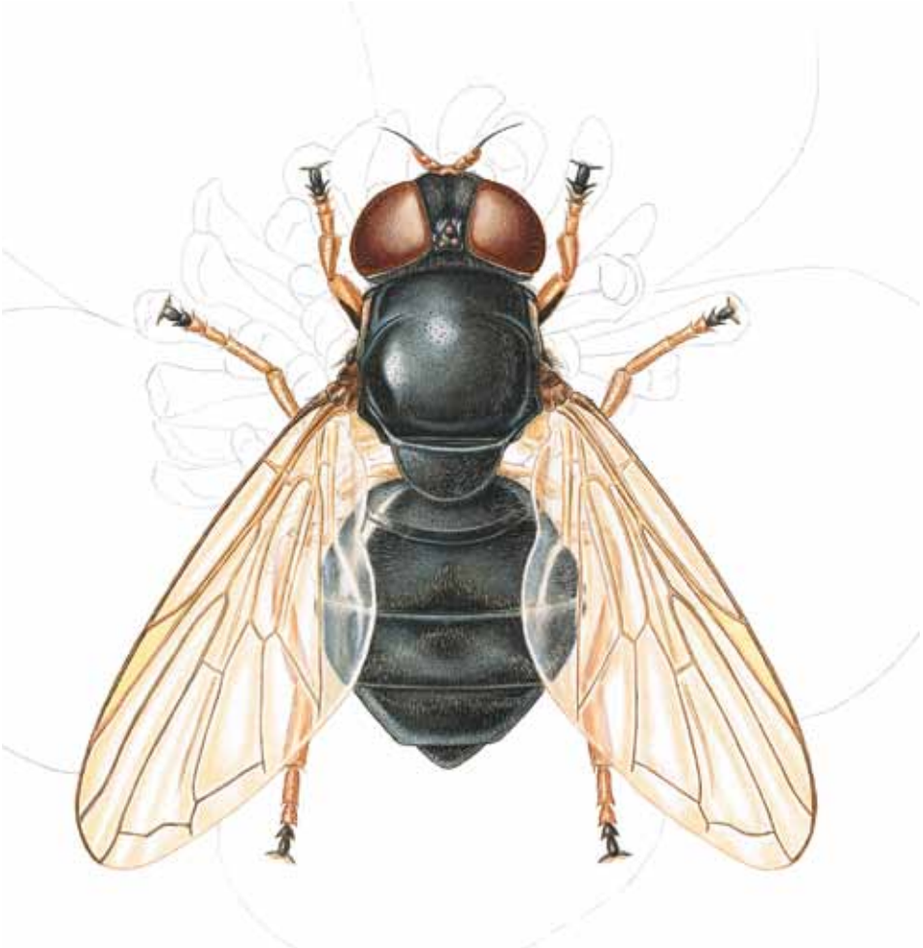

Vrouwtje *Cheilosia fraterna* op boterbloem.

Mannetje met behaarde ogen en donkere dijen, vrouwtje met kale ogen en vrijwel geheel roodgele poten. Lengte 7-13 mm.

Verspreiding en vliegtijd

Palearctisch. Van West-Europa tot in West-Siberië. In Europa grotendeels beperkt tot laaggelegen delen van Scandinavië en berggebieden in Centraal- en Zuid(oost)-Europa.
Cheilosia flavipes is in Nederland tweemaal gevangen, beide keren in Zuid-Limburg: op 10 mei 1977 een mannetje bij Cadier en op 12 juni 1984 een vrouwtje bij Vijlen (VAN AARTSEN 1993).
Vliegt in België in een generatie van eind april tot begin juni (VERLINDEN 1991).

Ecologie

Biotoop op de Nederlandse vindplaatsen onbekend. Elders in Europa in bosranden, bospaden en andere open plekken in loof- en naaldbossen (SPEIGHT 2003B, STUKE 1996A). Heeft een voorkeur voor vochtige plekken met veel paardenbloemen, bijvoorbeeld langs meren, beken of bronnetjes (pers. obs. J. van Steenis).
De vliegen bezoeken diverse soorten bloemen. Een vrouwtje liep op een paardenbloem achterwaarts de rozet in, alvorens één ei op de stengel te leggen (STUKE 1996A).
De larve is gevonden in paardenbloem (STUKE 2000A). Eileg is waargenomen op de stengel van akkerdistel op 10-15 cm boven de grond (STUKE 1996A). Of de larve zich ook in akkerdistel kan ontwikkelen is onbekend.

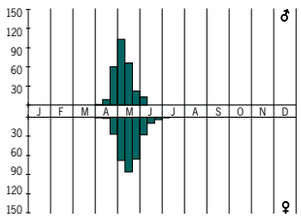

Cheilosia fraterna

Summary – Very rare. No apparent trends. Strongly threatened. Habitat of Dutch specimens unknown.

Cheilosia fraterna
Moerasgitje

MR

Middelgrote, breedgebouwde *Cheilosia* met korte, geelbruine beharing op borststuk en achterlijf, oranje antennen en lichtkleurig behaarde ogen. Poten deels oranje: achterscheen geheel oranje, soms met zwart veegje, maar nooit met zwarte ring (vergelijk *C. chloris*). Borstels op schildje ontbreken of zijn geel en daardoor onopvallend. Onderscheid met gelijkende soorten wordt besproken door Zeegers (2000). Lengte 8-10 mm.

Verspreiding en vliegtijd

Palearctisch. Van West-Europa tot in Siberië. In Europa van zuidelijk Scandinavië tot in de Pyreneeën en van Engeland tot in Europees-Rusland. In West-Europa een gewone en wijd verspreide soort, in Zuid-Europa beperkt tot berggebieden.
In Nederland vrij algemeen in het hele land, met name op zand- en veengrond.
Een generatie. *Cheilosia fraterna* is in Nederland een uitgesproken voorjaarssoort, maar voor Engeland wordt een vrij grote tweede generatie vermeld van juli tot in september (BALL & MORRIS 2000, ROTHERAY 1988A).

Ecologie

Moerassen en natte graslanden met enig struweel of bos in de buurt, bijvoorbeeld in laagveengebieden, langs vennetjes, in natte bossen of beekbegeleidende moerassen, maar voor zover bekend niet in uiterwaarden (REEMER 2003C).
De vliegen zijn veel op boterbloemen te vinden, maar ook wel op andere bloemen. Ze komen vaak voor tussen grotere aantallen *C. albitarsis*, waar ze qua bouw sterk op lijken. De larve is beschreven door Rotheray (1988a), die ook de levenscyclus beschrijft in kale jonker, een van de voed-

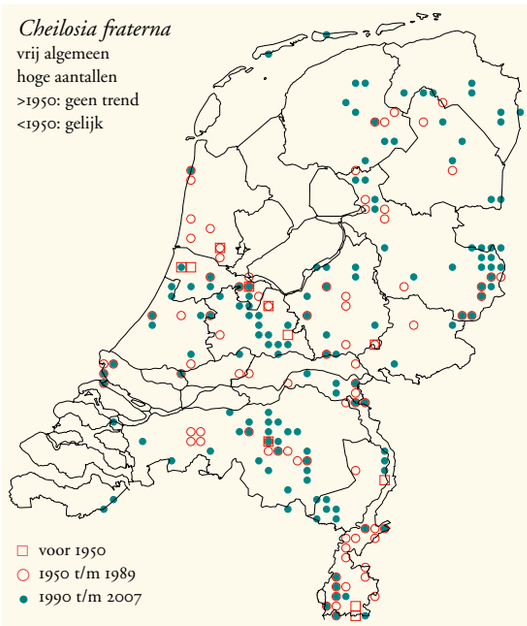

Renema 2009. In: Nederlandse Fauna 8: 141-168

selplanten. Larven zijn ook gevonden in stengels en wortels van langstekelige distel, wollige distel en speerdistel (STUKE 2000A). Het vrouwtje legt één ei per blad aan de top van de bovenzijde ervan. Als een larve uitkomt kruipt hij in de middennerf, vanwaar hij zich een weg eet door de middennerf via de stengel naar de wortels. Volgroeide larven verlaten de wortel en verpoppen in de bodem (ROTHERAY 1988A).

Summary – Fairly common. More common before 1950. Marshes, wet meadows and pastures. Rarely or never in floodplains.

Cheilosia cf. *griseiventris*
Grijs gitje

MR

Middelgrote slanke *Cheilosia* met bruinig achterlijf, brede wangen en behaard gezicht. Lijkt sterk op *C. latifrons*, maar meestal groter, met meer langwerpig achterlijf, sterker bestoven gezicht en voorhoofd en langere haren op borststuk en achterlijf. Lengte 8-10 mm.
Deze soort werd door Stubbs & Falk (1983) in Engeland gevonden en is pas recent in Nederland ontdekt (REEMER & CLAUSSEN 2008). Inmiddels is duidelijk dat het om een aparte soort gaat en niet, zoals eerst werd gedacht, om afwijkende exemplaren van *C. latifrons*. De Nederlandse exemplaren komen overeen met de Engelse. De naamgeving is echter nog niet opgehelderd en mogelijk is *griseiventris* niet de juiste soortnaam. Vandaar dat er *cf.* (conform, overeenkomstig) voor de soortnaam staat. Omdat deze naam door Stubbs & Falk (1983, 2002) voor deze soort gebruikt wordt, sluiten wij hier voor het gemak bij aan.

Verspreiding en vliegtijd

Palearctisch. Alleen met zekerheid bekend uit Engeland en Nederland. Verspreiding elders niet goed bekend door verwarring met verwante soorten, waaronder *C. latifrons*.
In Nederland waarschijnlijk zeldzaam, maar verspreiding nog niet goed bekend. Bekend uit Amsterdam (NH, 1956, 1981, 1982), IJmuiden (NH, 2000, 2001) en van de St. Pietersberg bij Maastricht (LI, 1986, 1994).
Vermoedelijk twee generaties, net als in Engeland (BALL & MORRIS 2000).

Ecologie

De exemplaren in IJmuiden zijn gevonden rond het Kennemermeer, vlak achter de zeereep, in een vegetatie met onder andere duindoorn, riet, zeeaster en peen. Ze bezochten bloemen van gele composieten. Ook de andere vindplaatsen suggereren een voorkeur voor open, ruderale en mogelijk kalkrijke biotopen. In Groot-Brittannië lijkt de soort zure bodems te mijden (STUBBS & FALK 2002).
Over de larvale levenswijze is niets bekend, al vermoeden Stubbs & Falk (2002) een relatie met gele composieten als biggenkruid of leeuwentand.

Summary – Very rare. No apparent trends. Open habitats on calcareous soil, including waste ground. Visits yellow Asteraceae. Dutch specimens agree with British specimens of *C. griseiventris* sensu Stubbs & Falk (1983, 2002), but taxonomy not fully resolved yet.

Cheilosia grossa
Wilgengitje

WR

Grote rood behaarde *Cheilosia* met eenkleurig glanzend achterlijf en borststuk. Lengte 11-12 mm.

Verspreiding en vliegtijd

Palearctisch. Van West-Europa tot in Siberië. In heel Europa. De noordgrens loopt door Zuid-Noorwegen, Zuid-Zweden en Zuid Finland.
Cheilosia grossa komt vrij algemeen in heel Nederland voor, maar is mogelijk minder talrijk in het kustgebied.
Een generatie.

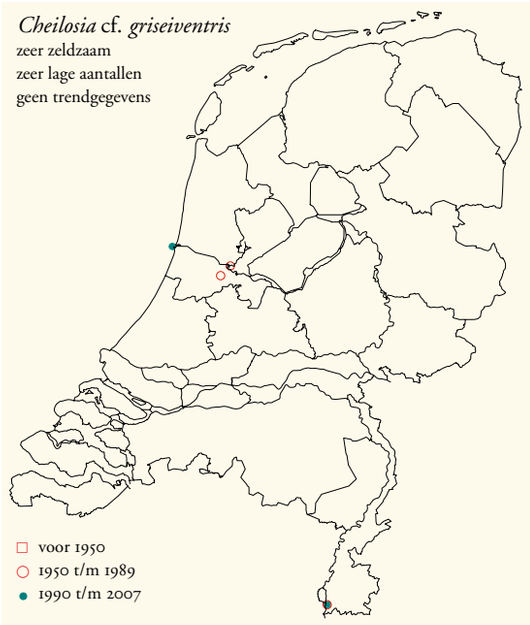

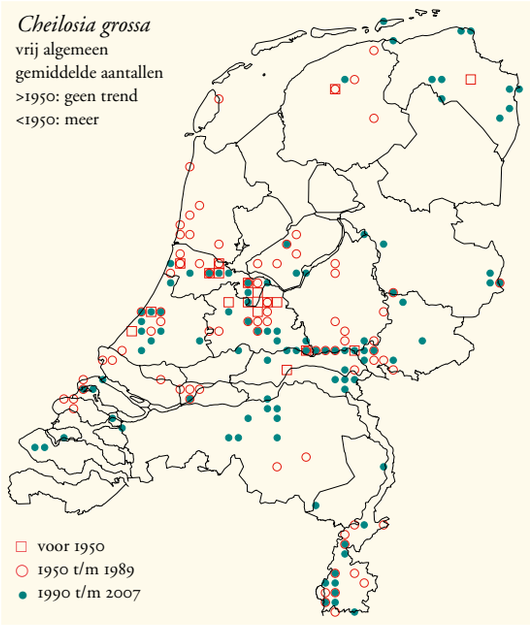

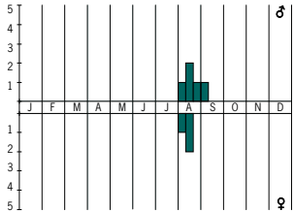

Cheilosia cf. *griseiventris*

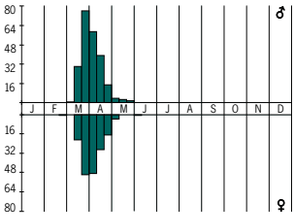

Cheilosia grossa

Ecologie

Uiteenlopende open en halfopen terreinen met bloemen in het vroege voorjaar, zoals bosranden en langs rietvelden. In de wijdere omgeving moeten distels aanwezig zijn.

Cheilosia grossa bezoekt struiken, bij voorkeur wilgen. De mannetjes zweven op 2-10 meter hoogte naast deze struiken, soms ook verder ervandaan, altijd op beschutte plaatsen. Vrouwtjes zoeken laag vliegend over de vegetatie naar distelrozetten. Op grote rozetten (van bijvoorbeeld speerdistel) kunnen meerdere vrouwtjes tegelijkertijd eitjes afzetten. De paring vindt in touwtrekhouding op bloemen of bladeren in de zon plaats.

Eieren worden gelegd in de rozetten van distels van de distels, vederdistels en wegdistels. Meestal worden er op een plant 4-8 eitjes per keer gelegd. Er kunnen tot zestig eitjes in een rozet worden gevonden; het lijkt waarschijnlijk dat een dergelijk aantal door meerdere vrouwtjes is geproduceerd. Na uitkomen kruipt de larve (hoofdstuk 4, fig. 22) direct in de nog jonge stengel van de distel (RIZZA ET AL. 1988), doorgaans tot de overgang van wortel naar stengelbasis (ROTHERAY 1988A, 1993, STUKE 2000A). Soms zitten larven hoger in de stengel, met name als er meerdere larven samen voorkomen en de wortelstok geheel is leeggegeten (pers. obs. J. van Steenis). Veel van de kale jonkers met *C. grossa*-larven zijn te herkennen aan meerdere bloemstengels die uit één rozet ontspringen ('veelstengeligheid'). Dit komt doordat het oorspronkelijke groeipunt is aangetast door de larven. *Cheilosia grossa* is hierdoor ook buiten de vliegtijd goed te inventariseren. Tussen eind juni en half juli verpoppen de larven zich in de bodem naast de distels.

Cheilosia himantopus
mannetje op paardenbloem.

Summary – Fairly common. More common before 1950, no trend since. Several types of open and half-open habitats, like forest edges and reed beds.

Cheilosia himantopus
Vroeg hoefbladgitje

WR

Grote *Cheilosia*, ongeveer even groot als een *Eristalis* en samen met sterk gelijkende *C. canicularis* de grootste soort van het genus. *Cheilosia himantopus* is pas in 2000 opnieuw van *C. canicularis* onderscheiden en is herkenbaar aan kortere haren op antenneborstel (STUKE & CLAUSSEN 2000). Andere kenmerken betreffen vooral de mannelijke genitaliën (SMIT ET AL. 2001, STUKE & CLAUSSEN 2000). Lengte 10-13 mm.

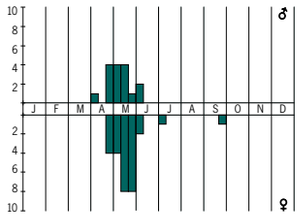

Cheilosia himantopus

Verspreiding en vliegtijd

Palearctisch. Vanwege het recente onderscheid van *C. canicularis* is de precieze verspreiding nog niet te bepalen. In Europa is de soort inmiddels bekend uit Zweden, Nederland, België, Duitsland, Frankrijk, Tsjechië, Zwitserland, Bulgarije, voormalig Joegoslavië en Italië.

In Nederland vrij algemeen in Zuid-Limburg, zeldzaam in het binnenland, waar hij vooral in de Achterhoek voorkomt (SMIT ET AL. 2001). Er is ook een waarneming uit Utrecht. Rond Winterswijk (GE) en in Zuid-Limburg kunnen lokaal grote aantallen worden waargenomen.

Een generatie. Er zijn twee vondsten buiten de gebruikelijke vliegperiode (10 juli en 29 september).

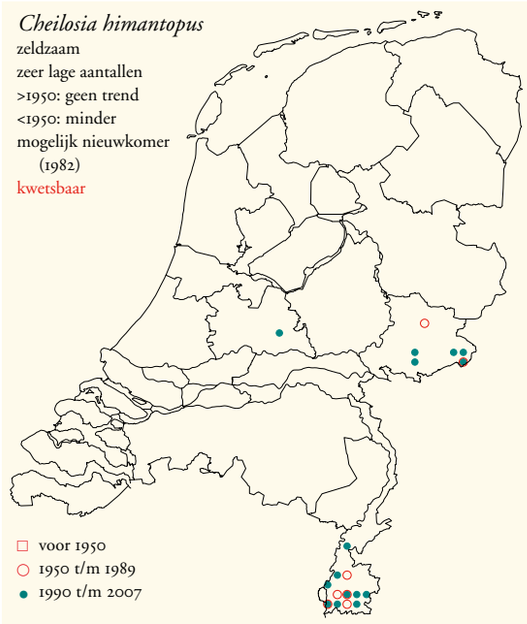

Ecologie

Vochtige bossen, zowel loof- als naaldbos. *Cheilosia himantopus* vliegt vaak op open plekken en bij bosranden met groot hoefblad in de buurt van stromend water. De vliegen bezoeken bloemen van gele komposieten of zitten te zonnen op bladeren van struiken en groot hoefblad.

De eieren worden afgezet aan de bovenkant van de bladbasis van groot hoefblad. De larven ontwikkelen zich in de bladstengel en kruipen als ze volgroeid zijn naar de wortelstokken om te overwinteren. De verpopping vindt plaats in de grond vlakbij deze wortelstokken (STUKE & CLAUSSEN 2000) (zie hoofdstuk 4 fig. 24)

Summary – Very rare. First recorded in 1982. Vulnerable. Moist forests, both deciduous and coniferous. Often at open areas or forest edges with *Petasites hybridus* in vicinity of flowing water.

Cheilosia illustrata
Wollig gitje

JS

Vrij grote, plompe, kleurig behaarde *Cheilosia*. Herkenbaar aan duidelijke vleugelvlek en kleur van beharing: borststuk licht behaard met zwarte band tussen vleugelbases, achter-

lijf licht behaard aan basis, zwart behaard op rugplaatje 3 en oranje behaard aan punt. Lengte 9-11 mm.

Verspreiding en vliegtijd

Palearctisch. Van West-Europa tot in westen van Siberië. In Noord-Europa vrij schaars tot zeldzaam (BARTSCH 2001, TORP 1994), maar soms plaatselijk algemeen (bijvoorbeeld Midden-Zweden; pers. obs. J. van Steenis). Naar het zuiden toe algemener. In Nedersaksen is *C. illustrata* alleen na 1980 waargenomen en alleen in het zuiden (BARKEMEYER 1994).

In Nederland algemeen, met name in de voedselrijkere delen. Tot aan de jaren 1990 was deze soort grotendeels beperkt tot Zuid-Limburg; alleen rond 1900 en in de jaren 1960 is hij ook op diverse plekken buiten Zuid-Limburg waargenomen. Vanaf begin jaren 1990 heeft de soort zich uitgebreid over grote delen van Nederland. (hoofdstuk 7, fig. 2) Dit sluit aan bij de recente uitbreiding in Nedersaksen.

Vermoedelijk twee generaties.

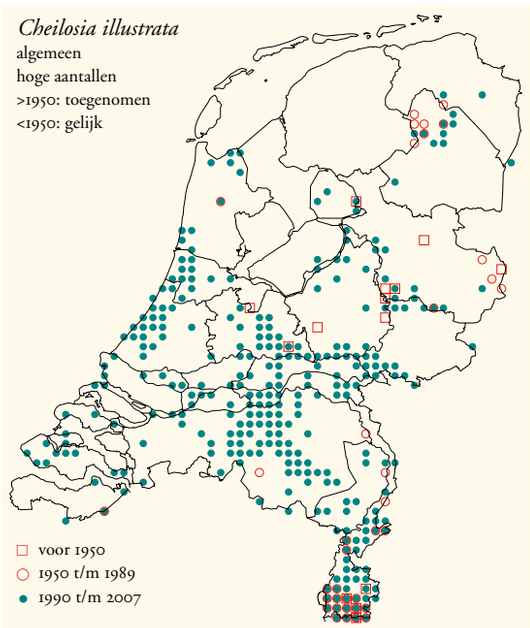

Ecologie

Loofbossen en bosranden op voedselrijke grond. Veel waarnemingen komen uit stadsparken, tuinen en recreatiegebieden. De soort is een aantal keren waargenomen in open biotopen ver van bos (RENEMA 2001).

De vliegen worden meestal waargenomen op schermbloemen, vooral berenklauw, vaak met meerdere exemplaren op een scherm. De vliegen lopen rustig van het ene scherm naar het andere. In vlucht doet *C. illustrata* zowel qua uiterlijk als qua manier van vliegen denken aan een kleine hommel. Zweefgedrag van mannetjes wordt weinig waargenomen. Het zweven vindt plaats op 1-3 meter hoogte op halfbeschaduwde plaatsen.

Larven zijn gevonden in wortels van gewone berenklauw, grote engelwortel en pastinaak (DOCZKAL 1996B, ROTHERAY 1999, STUKE 2000A). Hierin kunnen ze in Nederland van augustus tot eind december gevonden worden (pers. obs. J. van Steenis).

Cheilosia illustrata vrouwtje. De enige hommelachtige *Cheilosia*-soort in Nederland.

Summary – Common. Increased since 1950, especially since 1990. Deciduous forests on eutrophic soil, also in urban areas.

Cheilosia impressa
Nazomergitje

MR

Vrij kleine zwarte *Cheilosia* met geheel zwarte poten en gele vleugelwortels. Ogen behaard, gezicht kaal, schildje met borstels langs rand. Vooral vrouwtje vrij breed gebouwd. Lengte 6-8 mm.

Cheilosia impressa mannetje. Een echte zomersoort die je vaak op berenklauw ziet.

Verspreiding en vliegtijd

Palearctisch. Van West-Europa tot aan de Stille Oceaan. In Europa van Ierland en Zuid-Scandinavië tot in Noord-Spanje en de Balkan.

Algemeen in heel Nederland en plaatselijk talrijk, vooral op de zandgronden, hoewel weinig in Drenthe, Utrecht en op de Veluwe. Sinds de jaren 1990 toegenomen in de duinstreek.

Waarschijnlijk een generatie in de zomer, hoewel er een handjevol exemplaren uit mei en juni bekend is. In Engeland heeft deze soort een flinke voorjaarsgeneratie (BALL & MORRIS 2000) en ook in Duitsland is volgens Schmid (1999a) sprake van een kleine maar duidelijke voorjaarsgeneratie. Volgens Schmid (1999a) is de soort gedeeltelijk univoltien (met een generatie per jaar) en gedeeltelijk bivoltien (twee generaties per jaar). Bij ons lijkt de eerste generatie evenwel nauwelijks op te treden. Uit kweekresultaten blijkt dat

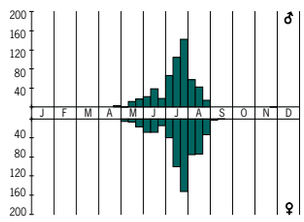

Cheilosia illustrata

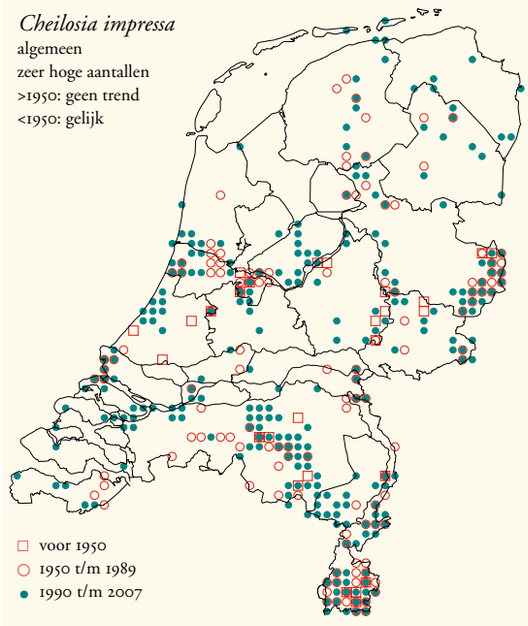

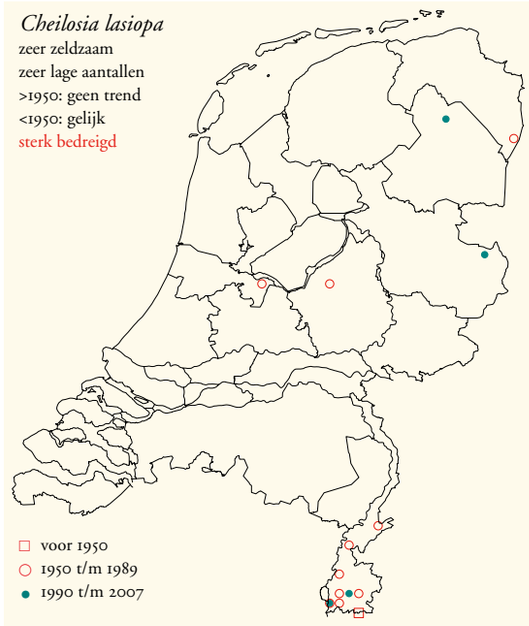

mannetjes gemiddeld enkele dagen eerder ontpoppen dan vrouwtjes (SCHMID 1999A).

Ecologie
Voedselrijke vegetaties langs bosranden en open plekken in bossen en parken, minder in wegbermen in open landschap.
De vliegen zijn vaak in groot aantal op schermbloemen te vinden, zoals gewone berenklauw en engelwortel, maar ook wel op andere bloemen. Mannetjes zweven in zonnestralen op een tot enkele meters hoogte boven paden en langs bosranden. De eieren worden aan de basis van de stengels van grote klit en koninginnekruid gelegd.
De larven zijn gevonden op de wortels van grote klit. Op twee wortels zijn 68 larven gevonden, waarvan de meeste op de grootste van de twee zaten (SCHMID 1999A). Er is ook een waarneming van eileg op koninginnenkruid (STUKE 2000A).

Summary – Fairly common. No apparent trends. Eutrophic habitats near forests and parks, less common in open areas.

Cheilosia lasiopa
Weegbreegitje

WR

Slanke zwarte *Cheilosia* met behaard gezicht en ogen. Borstels op achterrand van schildje korter dan de lengte van het schildje. Derde antennelid donker, antenneborstel kort. Lengte 9-10 mm.

Verspreiding en vliegtijd
Europees. Van West-Europa tot aan de Oeral en van Denemarken en Zuid-Zweden tot aan Midden-Frankrijk.
In ons land zeer zeldzaam in het binnenland en Zuid-Limburg. Voor het eerst in 1963 in Nederland waargenomen. De meeste vondsten van voor 1990 komen uit Zuid-Limburg, waar relatief weinig recente vondsten zijn. De laatste waarneming stamt uit 1997.

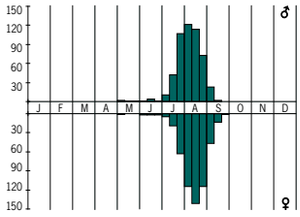

Cheilosia impressa

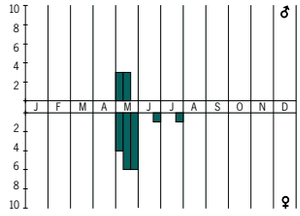

Cheilosia lasiopa

Waarschijnlijk een generatie. In België en Engeland vliegt de soort van begin mei tot eind juni (BALL & MORRIS 2000, VERLINDEN 1991).

Ecologie
Kruidenrijk grasland met opgaand struikgewas en bosranden. De vliegen zitten op lage bloemen.
Eieren worden aan de bladbasis van smalle weegbree en grote weegbree afgezet (STUKE & CARSTENSEN 2000, TORP 1994) en de larve kruipt naar de wortel.

Summary – Very rare. No apparent trends. Strongly threatened. Herbaceous grasslands with shrubs, forest edges.

Cheilosia laticornis
Grootsprietgitje

WR

Vrij grote brede *Cheilosia* met kenmerkende kale ogen en lange witte haren op wangen, maar niet elders op gezicht. Vrouwtje met zwak blauwachtig glanzend achterlijf met haarbandjes en zeer groot derde sprietlid. Lengte 8-10 mm.

Verspreiding en vliegtijd
Palearctisch. Van Europa tot in Afghanistan. In Europa van Polen en Zuid-Duitsland tot aan de Pyreneeën en Noord-Spanje en de Balkan. Waarnemingen buiten dit gebied zijn gedaan in Zuid-Zweden (BARTSCH 2001) en Nederland (SMIT ET AL. 2001).
In Nederland bekend van een vondst van een vrouwtje in Echt (LI), op 19 juni 1999 (SMIT ET AL. 2001).
Buiten Nederland vliegt de soort in twee generaties, van eind april tot eind juni en van eind juli tot half september (SPEIGHT 2005).

Ecologie
Het Nederlandse exemplaar is gevangen op gewone berenklauw in een vochtig kruidenrijk grasveld in eiken-beukenbos. In Zuid-Duitsland komt *C. laticornis* vooral voor op

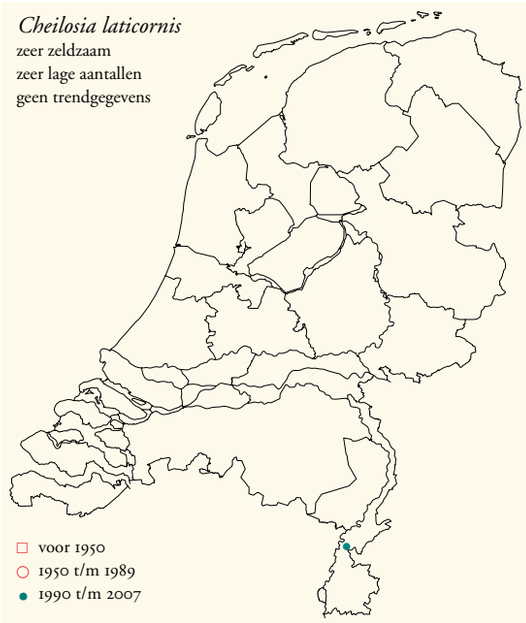

Cheilosia latifrons vrouwtje.

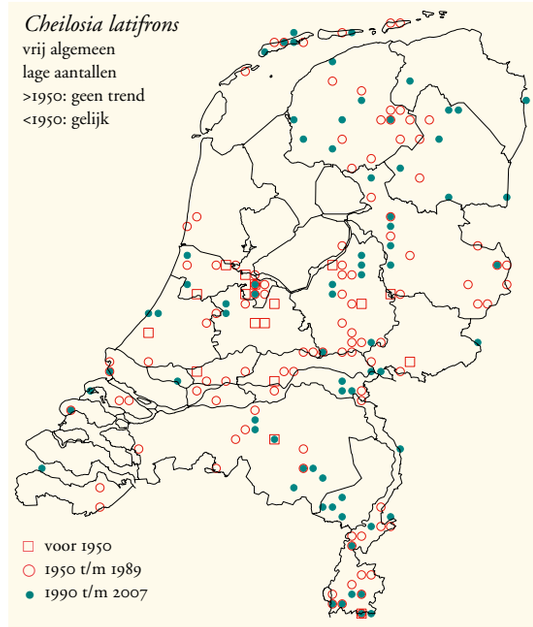

kalkgraslanden, in Frankrijk en Griekenland is de soort talrijk in kruidenrijke wegbermen en andere kruidenrijke vegetaties met enkele struiken, op kalkrijke en kalkarme grond; in Frankrijk zit de soort veel op witte schermbloemen (pers. obs. W. Renema). Zowel mannetjes als vrouwtjes vliegen tussen de hoogopgaande kruidenvegetatie door. De vrouwtjes zitten vaak op de bladeren onder of tussen de bloemschermen.
De onvolwassen stadia zijn onbekend.

Summary – Very rare. First and only record in 1999: a female on *Heracleum sphondylium* in moist, herbaceous grassland within *Quercus-Fagus* forest.

Cheilosia latifrons
Bruin gitje

WR

Vrij kleine, slanke *Cheilosia* met bruinig achterlijf, kenmerkende brede wangen en behaard gezicht. Waarschijnlijk een variabele soort, waardoor meerdere 'soorten' beschreven zijn die vermoedelijk alle onder deze soort thuishoren (pers. med. C. Claussen en A. Vujić). Zie ook *C. griseiventris*. Lengte 7-9 mm.

Verspreiding en vliegtijd
Palearctisch, oostelijk tot in Oost Siberië. Heel Europa en Noord-Afrika. In heel Nederland vrij zeldzaam.
Twee generaties.

Ecologie
Ruderale en halfopen biotopen. Hij wordt vaak waargenomen in grasland met een erg lage vegetatie. Ook is hij waargenomen in het open duin. De soort is niet kritisch ten aanzien van bodemsoort of vochtigheid. De vliegen zitten veel op gele komposieten.
De larve is gevonden in ruige leeuwentand (STUKE & CARSTENSEN 2002). Er is ook een waarneming van eileg op vertakte leeuwentand, maar het ei kwam niet uit en er is dus geen zekerheid of dit een geschikte voedselplant voor de larven is (SCHMID & GROSSMANN 1996A).

Summary – Scarce. No apparent trends. Half-open grassland and waste ground.

Cheilosia lenis
Limburgs bosgitje

WR

Vrij grote, slanke *Cheilosia* (hoofdstuk 1, fig. 16), eenvoudig te herkennen aan lang, dicht en donker behaarde ogen, vooral bij mannetje. Schenen zowel aan de basis als aan de top geel. Het schildje heeft lange zwarte, soms gele, borstels op achterrand. Lengte 9-12 mm.

Verspreiding en vliegtijd
Europees. Van Nederland en Noord-Duitsland tot aan de Pyreneeën en de Balkan.

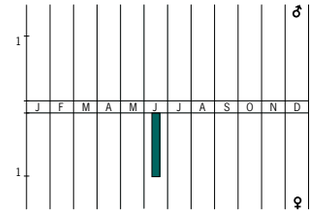

Cheilosia laticornis

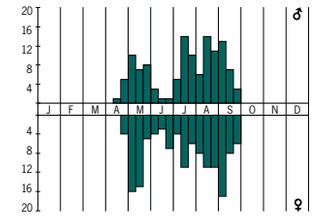

Cheilosia latifrons

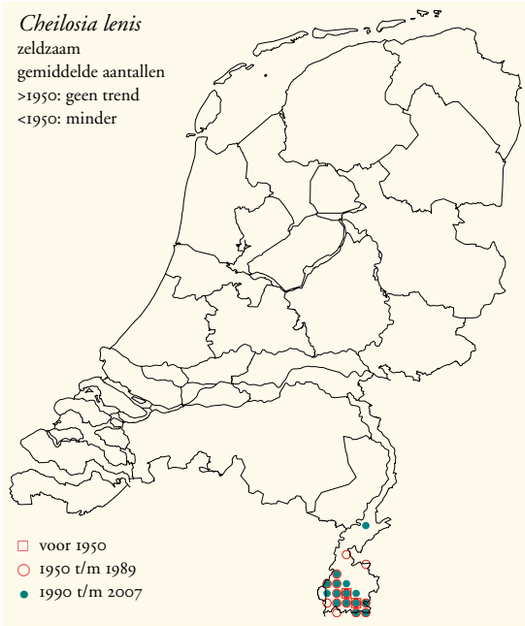

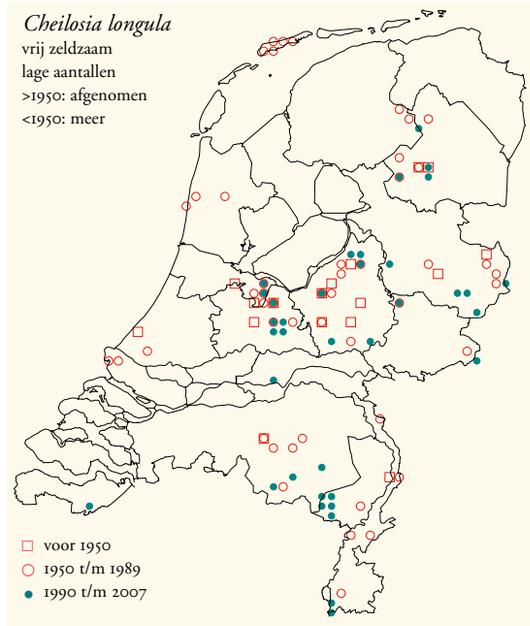

In Nederland vrij algemeen in Zuid-Limburg. Verder bekend van één vindplaats in het binnenland (Odiliënberg, LI).
Een generatie.

Ecologie

Vochtige loofbossen op mergel, leem of löss. In Nederland komt *Cheilosia lenis* vooral voor op kalkrijke grond, maar in aangrenzende landen komt hij ook op kalkarme grond voor.
Mannetjes zweven tot een meter hoog boven de grond in bosranden of op open plekken in bossen. Ze rusten vaak op bladeren in de zon. Beide geslachten bezoeken regelmatig bloemen, bijvoorbeeld van sleedoorn en dotterbloem.
De larve is gevonden in de stengel van schaduwkruiskruid (DOCZKAL 1996B, DUŠEK 1962). Per blad wordt een ei aan de basis afgezet. Volgroeide larven zijn in het najaar te vinden (pers. obs. J. van Steenis).

Summary – Rare. Less common before 1950, no trend since. Moist deciduous forest on calcareous soil. Males hover low, at maximum one metre, above open ground in or next to forests.

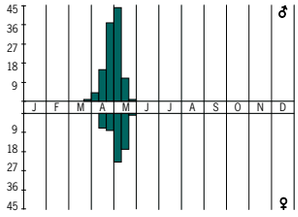

Cheilosia lenis

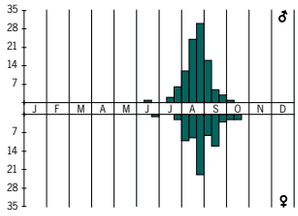

Cheilosia longula

Cheilosia longula
Heidegitje

WR

Vrij kleine slanke *Cheilosia* met onbehaarde ogen en behaarde antenneborstel. Het schildje van het vrouwtje heeft een gele achterrand. *Cheilosia longula* lijkt het meeste op *C. scutellata* en *C. soror*, maar het gezicht heeft een smallere middenknobbel. Lengte 6-9 mm.

Verspreiding en vliegtijd

Europees. Van Noord-Scandinavië tot aan Montenegro en Roemenië en van Ierland tot in Europees-Rusland.
In Nederland vrij zeldzaam in het binnenland, elders zeldzaam. Komt het meest voor op de Utrechtse Heuvelrug en de Veluwe. Er zijn relatief veel waarnemingen van voor 1990. Opvallend zijn bijvoorbeeld de vele waarnemingen op Terschelling in de jaren 1960, terwijl daar geen recente waarnemingen zijn gedaan.
Een generatie.

Ecologie

Loof- en naaldbos op voedselarme zandgrond en in de aangrenzende heidevelden en heischrale graslanden. *Cheilosia longula* werd voor 1990 ook in bossen op voedselrijke bodem waargenomen, maar lijkt nu vooral op voedselarmere bodems voor te komen.
De vliegen zitten vaak op bloeiende heide en gele komposieten. De vlucht van bloem tot bloem is grillig en aarzelend. Mannetjes zweven soms op 1-2 meter hoogte boven grote paddenstoelen, dit zijn vrijwel altijd boleten.
De larve is in Nederland gekweekt uit gele ringboleet (pers. obs. J. van Steenis). In het buitenland is de larve gevonden in grote boleten van de genera *Boletus, Leccinum* en *Suillus* (BUXTON 1955, HACKMAN & MEINANDER 1979, ROTHERAY 1990B). In Schotse dennenbossen bleek de soort in meer dan de helft van de onderzochte boleten voor te komen, met soms wel tachtig larven per paddenstoel (ROTHERAY 1990B).

Summary – Rare. More common before 1950, decreased since. Deciduous and coniferous forest on nutrient-poor sandy soil, also in adjacent heathland and grassland. Used to be found also on eutrophic soils. Males hover at one to two metre above large mushrooms, mostly Boletales.

Cheilosia mutabilis
Slank gitje

WR

Kleine slanke zwarte *Cheilosia*. Ogen dun behaard, borstels op de achterrand van schildje en middelste leedjes van voortarsen zijn lichtgekleurd. Hij is te verwarren met *C. psilophthalma* en *C. urbana*, maar verschilt daarvan onder andere door de behaarde antenneborstel. Lengte 5-8 mm.

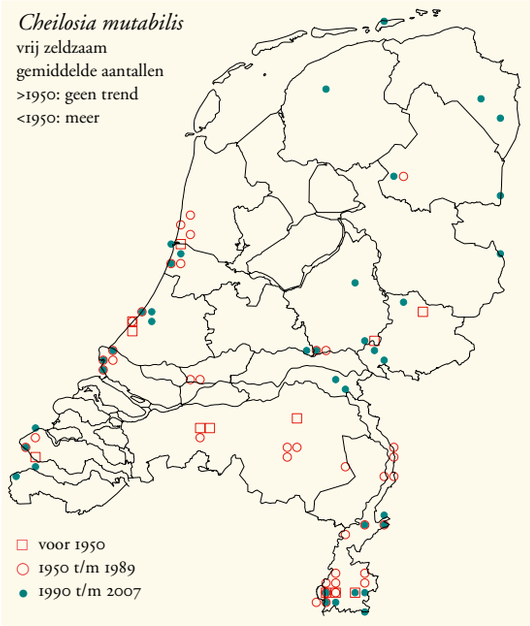

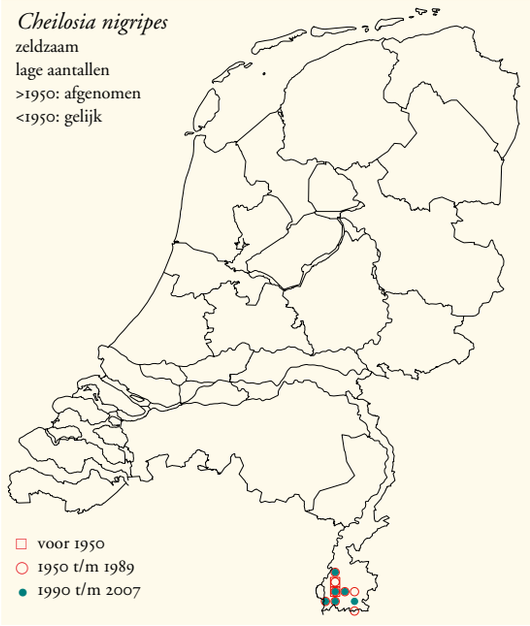

Verspreiding en vliegtijd
Palearctisch. Van West-Europa tot in West-Siberië. Heel Europa, met uitzondering van de noordelijke helft van Scandinavië.
In heel Nederland vrij zeldzaam. Hij is met name gevonden in het duingebied en Zuid-Limburg. Op vindplaatsen komt hij in lage aantallen voor.
Mogelijk twee generaties. Het kleine aantal waarnemingen vanaf begin mei zou kunnen duiden op een zwakke voorjaarsgeneratie.

Ecologie
Bloemrijke randen van open plekken in open loofbossen, bijvoorbeeld langs paden met stukjes kaal zand.
Cheilosia mutabilis vliegt laag bij de grond en bezoekt lage kruiden, zoals gele komposieten en witte schermbloemen.
De larve is nog onbeschreven, maar is gevonden in muizenoortje. Grosskopf et al. (2001) noemen *C. mutabilis* als een mogelijke 'biologische bestrijder' van muizenoortje: de inzet van *C. mutabilis* zou in Nieuw-Zeeland de opkomst van deze daar exotische plantensoort kunnen remmen.

Summary – Scarce. More common before 1950, no trend since. Open areas and edges of deciduous forests on sandy soil, often with patches of bare sand.

Cheilosia nigripes
Zwartpootgitje

WR

Kleine zwarte *Cheilosia* met enigszins verdonkerde vleugels, kale ogen, zwarte poten en relatief breed achterlijf. Gemakkelijk te verwarren met *C. antiqua* en *C. vicina,* maar onder meer het kopprofiel verschilt. Lengte 6-8 mm.

Verspreiding en vliegtijd
Palearctisch. Van West-Europa tot aan de Stille Oceaan. Vrijwel heel Europa, met uitzondering van het noorden van Scandinavië en Groot-Brittannië. In Zuid-Europa is *C. nigripes* beperkt tot bergachtige gebieden.
In Nederland verspreid in Zuid-Limburg. Hij wordt daar vooral op de noord- en oosthelling van het plateau van Margraten en de Sint Pietersberg gevonden.
Een generatie.

Ecologie
Kruidenrijk grasland op voedselrijke grond, meestal in de buurt van loofbos.
De vliegen zitten op laagbloeiende bloemen in de kruidlaag. Mannetjes onderhouden territoria vanaf de bladeren van struiken.
Onvolwassen stadia onbekend.

Summary – Very rare. Decreased since 1950. Herbaceous grassland on nutrient-rich soil, mostly in vicinity of deciduous forest. Males guard territories sitting on leaves of shrubs.

Cheilosia pagana
Kervelgitje

MR

Vrij kleine slanke *Cheilosia* (hoofdstuk 3, fig. 19, 30) met kale ogen en gedeeltelijk gele poten. Vrouwtje direct herkenbaar aan zeer groot oranje derde antennelid. Mannetje minder herkenbaar, mede door grote variatie in uiterlijk: in vroege voorjaar vaak groter, lichter van kleur en langer behaard dan in de zomer. Lengte 5-9 mm.

Verspreiding en vliegtijd
Holarctisch. Van West-Europa tot in Oost-Siberië en in Noord-Amerika. Heel Europa, maar schaars rond de Middellandse Zee.
In Nederland de meest algemene *Cheilosia*, in het hele land talrijk en sinds 1950 toegenomen.
Vermoedelijk twee generaties met veel overlap.

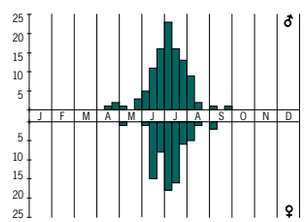

Cheilosia mutabilis

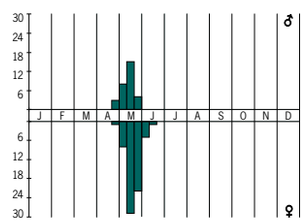

Cheilosia nigripes

Vrouwtjes van *Cheilosia pagana* zijn snel herkenbaar aan de grote oranje antennen.

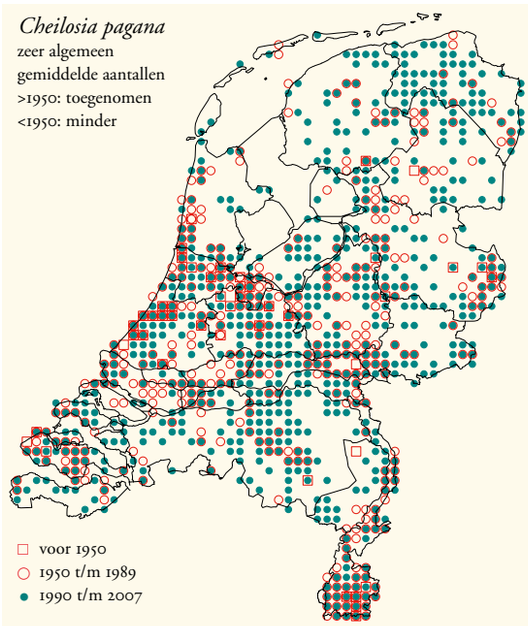

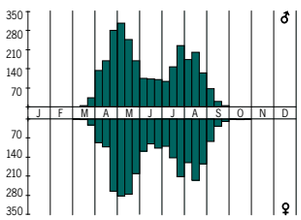

Cheilosia pagana

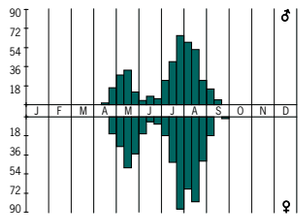

Cheilosia proxima

Ecologie

Diverse halfopen biotopen zoals bosranden, bermen met hoge kruiden en graslanden met struiken. Weinig in droge biotopen. In polderlandschap is *C. pagana* vaak een van de eerste soorten die men aantreft op groeiplaatsen van fluitenkruid.

Mannetjes vertonen zweefgedrag op zonnige plekken op een tot enkele meters hoogte, meestal in de nabijheid van bomen of struiken en soms in aantal bij elkaar. De vliegen zijn veel op verschillende soorten bloemen te vinden en lijken geen echte voorkeur te hebben. In bos zonnen de vliegen langdurig op bladeren.

De larve is bekend uit rottende wortels van fluitenkruid, engelwortel en gewone berenklauw (STUKE 2000A), die als gevolg van aantasting door schimmels half vloeibaar geworden zijn. De larve voedt zich met deze 'schimmelpap'. Tot nu toe is dit de enige *Cheilosia*-soort waarvan deze larvale voedingswijze bekend is (ROTHERAY 1993).

Summary – Common. Less common before 1950, increased since. Several types of half-open habitats, like forest edges, roadsides with tall herbs and grasslands with shrubs. Uncommon in dry areas.

Cheilosia proxima
Dofbuikgitje

MR

Middelgrote, vrij brede *Cheilosia* met bestoven buik en onbehaard gezicht. Mannetje bruinachtig behaard, vrouwtje zwarter en met schuine, zilverachtige haarbandjes op achterlijf. Middenknobbel goed ontwikkeld, borststukrug fijn bestippeld. Dieren van de voorjaarsgeneratie vaak forser en lichter gekleurd. Lijkt op *C. aerea* en *C. velutina*. Voor verschillen zie daar. Lengte 7-9 mm.

Verspreiding en vliegtijd

Palearctisch. Van West-Europa tot in Oost-Siberië. In Europa van Midden-Scandinavië tot in Zuid-Europese berggebieden.

In Nederland vrij algemeen, maar zeldzaam in de noordelijke helft en in de zeeklei- en laagveengebieden.

Twee generaties.

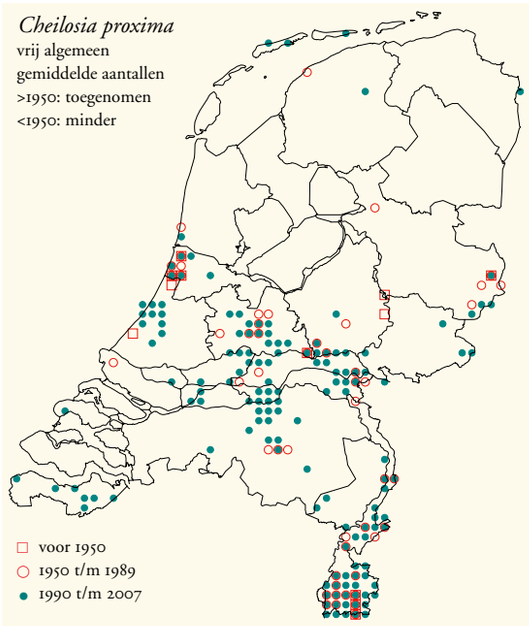

Ecologie

Open, kruidenrijke, vaak droge en enigszins ruige vegetaties, zoals graslanden en bermen met gewone berenklauw. Er zijn veel waarnemingen langs bosranden gedaan, maar de soort kan ook in zeer open gebieden worden gevonden.

Mannetjes zweven van een halve tot enkele meters hoogte, in bosranden hoger dan in open gebieden. Vrouwtjes vliegen laag door de vegetatie. Beide seksen bezoeken vooral witte bloemschermen, bijvoorbeeld van gewone berenklauw en duizendblad.

De larven zijn gevonden op wortels onder bladrozetten van distels van het genus *Cirsium*: kale jonker, moesdistel en de niet-inheemse *C. spinosissimum* (STUKE 2000A). Ze knagen spi-

raalsgewijze groeven rond de wortel. De soort overwintert in het popstadium (STUBBS & FALK 2002).

Summary – Fairly common. Less common before 1950, increased since. Open, herbaceous, often dry vegetation, like grasslands and roadsides. Males hover at half a metre to a metre above ground.

Cheilosia psilophthalma
Donkerklauwzandgitje

WR

Kleine, langwerpige zwarte *Cheilosia*. Hij lijkt zeer veel op *C. urbana,* waarmee hij tot voor kort verward werd (CLAUSSEN & KASSEBEER 1993). Over het algemeen is *Cheilosia psilophthalma* iets kleiner en heeft het vrouwtje donkerder schenen. De klauwtjes zijn geheel donker. Zie voor meer kenmerken Reemer & Smit (2001a.) Hij lijkt ook op *C. mutabilis*, maar die heeft een behaarde antenneborstel. Lengte 6-8 mm.

Een mannetje van *Cheilosia psilophthalma* of *C. urbana* op wilgenkatje.

Verspreiding en vliegtijd

Palearctisch. Door verwarring met *C. urbana* zijn verspreiding en vliegtijd niet goed bekend. *Cheilosia psilophthalma* is bekend uit Noorwegen, Zweden, Nederland, Duitsland, Ierland, Frankrijk, Griekenland en voormalig Joegoslavië.
In Nederland zeldzaam in de duinen, binnenland en Zuid-Limburg. *Cheilosia psilophthalma* is vooral met enkele individuen tussen grotere aantallen *C. urbana* gevonden. Door de vroege korte vliegtijd kan de soort gemakkelijk over het hoofd worden gezien.
Een generatie.

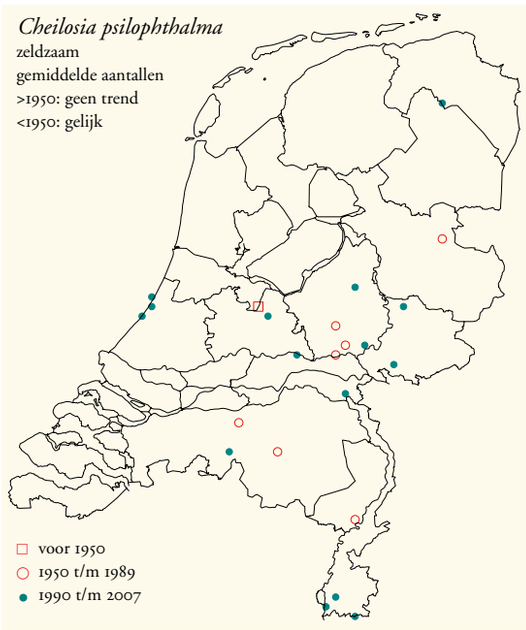

Ecologie

Droge bloemrijke graslanden op zandgrond met bosjes, soms ook ook aan de rand van oude loofbossen op zandgrond. Deze soort is voor voortplanting gebonden aan muizenoortje, maar kan er ver vandaan worden gevonden als er geen bloemen in de omgeving zijn.
Omdat determinatie in het veld moeilijk is, is er weinig bekend omtrent het gedrag. Eileg is waargenomen op de basis van bladeren van muizenoortje (pers. obs. W. Renema). Er zijn relatief veel waarnemingen op vroeg bloeiende struiken zoals sleedoorn en wilg, maar de soort bezoekt ook dotterbloem, bosanemoon en gele anemoon.
De larven leven in stengel en bladeren van muizenoortje. Ze voeden zich met de bovengrondse delen, zoals stengels, bladeren en bloemhoofdjes, in tegenstelling tot *C. urbana*, die zich ondergronds ontwikkelt. Onder laboratoriumomstandigheden bleek de larve zich op diverse havikskruiden te kunnen ontwikkelen (GROSSKOPF ET AL. 2001).

Summary – Rare. No apparent trends. Dry grassland on sandy soil with shrubs, sometimes along edges of old deciduous forest.

Cheilosia pubera
Nagelkruidgitje

WR

Kleine bruinglanzende *Cheilosia* met kale ogen en geheel zwarte poten. Vleugelbasis bruinachtig. Mondrand en middenknobbel min of meer vergroeid, steken als een blok naar voren. Lengte 6-7 mm.

Verspreiding en vliegtijd

Palearctisch. Van West-Europa tot in Siberië. In Europa van Noord-Scandinavië tot Midden-Frankrijk en Noord-Bulgarije en van Ierland tot Europees-Rusland.
Er zijn twee Nederlandse waarnemingen bekend, beide uit Zuid-Limburg: een vrouwtje bij Valkenburg (L1, 5 mei 1895) en een vrouwtje bij Epen (L1, 1 juni 1943). De soort is verdwenen als gevolg van het verdwijnen van de voedselplant van de larven uit Limburg.
In Engeland loopt de vliegtijd van eind april tot begin juli, met een sterke piek eind mei-begin juni.

Ecologie

In België en Duitsland vliegt de soort op vochtige kruidenrijke graslanden en open plekken in natte loofbossen, meestal nabij stromend water. Bij Valkenburg en Epen zijn deze biotopen ook aanwezig.

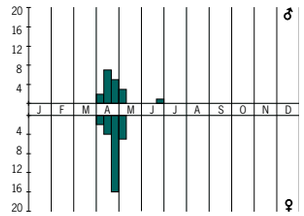

Cheilosia psilophthalma

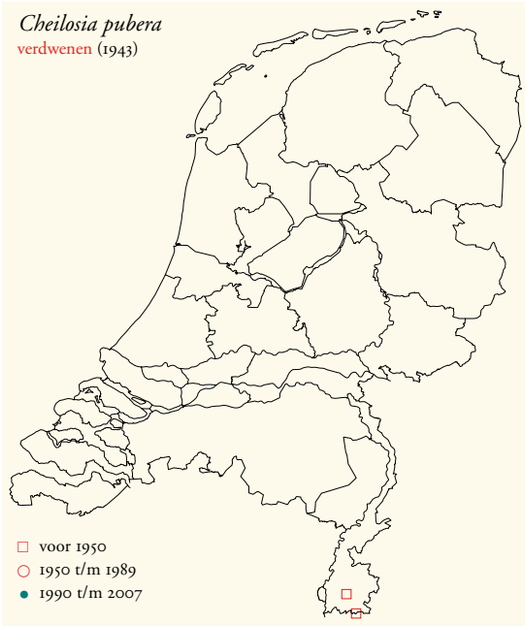

▶▶ *Cheilosia ranunculi* mannetje op boterbloem. De geelachtige vleugelwortels zijn goed zichtbaar: dit is een handige eerste indicatie in het veld om mannetjes van deze soort te onderscheiden van mannetjes *C. albitarsis* (zie foto aldaar op pag. 145). Bij vrouwtjes werkt dit kenmerk overigens niet.

Uit Nederland zijn geen gedragswaarnemingen bekend. In Duitsland zitten de vliegen talrijk op bladeren en bloemen in lage vegetatie. Met regenachtig weer zitten ze in naar beneden hangende bloemen van boterbloemen, dotters en knikkend nagelkruid. Bij zonnig weer vliegen ze snel en laag door de vegetatie. Ze bezoeken verschillende soorten bloemen, zoals dotterbloem en boterbloemen.
Het vrouwtje zet een ei af op de basis van het onderste blad van knikkend nagelkruid. De larve ontwikkelt zich in de basis van stengel en wortelstok (STUKE & CARSTENSEN 2002). Knikkend nagelkruid is in Nederland zeer zeldzaam. De plant is uit verschillende delen van Nederland, waaronder Zuid-Limburg, verdwenen, maar komt nog voor langs de zuidrand van de Veluwe (VAN DER MEIJDEN 1996, MENNEMA ET AL. 1980).

Summary – Disappeared. Only two records: in 1895 and in 1943. No habitat information available.

Cheilosia ranunculi
Zuidelijk weidegitje

MR

Middelgrote, brede *Cheilosia* met zwarte poten, op lichte middelste leedjes van voortars na. Lijkt sterk op *C. albitarsis*, maar mannetjes (in ieder geval van de Zeeuwse populaties) met gele vleugelwortels. Voor verdere kenmerken zie Doczkal (2000a) en Smit et al. (2001). Lengte 7-10 mm.

Verspreiding en vliegtijd

Palearctisch. Door verwarring met *C. albitarsis* is het areaal niet goed bekend. In Europa bekend van Zuid-Engeland tot Denemarken (BYGEBJERG 2004) en van Centraal-Duitsland tot in Noord-Spanje, Noord-Italië en Roemenië. Het areaal reikt minder noordelijk dan dat van de sterk gelijkende *C. albitarsis* (DOCZKAL 2000A). In Zuid-Europa vaak talrijker dan *C. albitarsis*.
In Nederland bekend van verschillende vindplaatsen op de Zeeuwse en Zuid-Hollandse eilanden, Limburg en de omgeving van Nijmegen. Hoewel lang niet alle gegevens van tweelingsoort *C. albitarsis* gecontroleerd zijn, lijkt *C. ranunculi* zeer zeldzaam en beperkt tot de zuidelijke landshelft. De soort kan echter lokaal talrijk zijn, zoals op Noord-Beveland en Goeree-Overflakkee.
Een generatie. Vliegt gemiddeld iets eerder dan *C. albitarsis*.

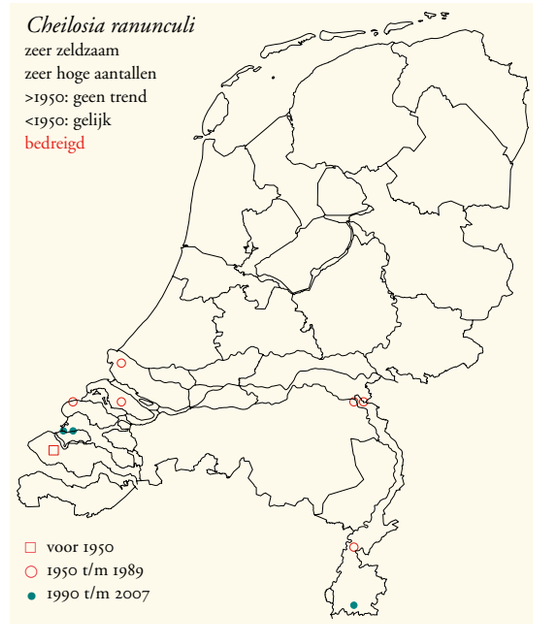

Ecologie

Graslanden en kruidenvegetaties met boterbloemen, bij voorkeur vrij droog. Waarschijnlijk moet er knolboterbloem aanwezig zijn. Met name mannetjes komen ook in struweel voor dat grenst aan open terrein. Kan samen met *C. albitarsis* voorkomen.
Mannetjes onderhouden (tijdelijke) territoria in struweel en bosranden langs open terrein. Ze zitten op bladeren en vertonen zo nu en dan zweefgedrag tussen de bladeren (gebaseerd op waarnemingen in Frankrijk, pers. obs. M. Reemer). Zowel mannetjes als vrouwtjes worden meestal op boterbloemen gevonden, weinig op andere bloemen. Voor de eileg landt het vrouwtje op de bloem en voelt ze met haar tong aan de bloemblaadjes, waarna ze naar de basis van de stengel kruipt (DOCZKAL 2002).
Eileg is in Duitsland waargenomen aan de stengelbasis van

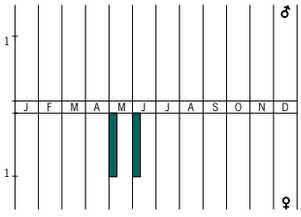

Cheilosia pubera

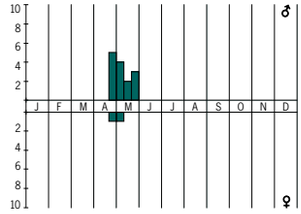

Cheilosia ranunculi

knolboterbloem (DOCZKAL 2000A, 2002). Enig voorbehoud is hierbij geboden, omdat de determinatie van het betreffende *Cheilosia*-vrouwtje niet geheel zeker is. De vindplaatsen van de soort wijzen echter wel sterk op een binding met deze plant.

Summary – Very rare. No apparent trends. Threatened. Prefers dry grassland and herbaceous vegetations with buttercups (probably *Ranunculus bulbosus*). Males also found at adjacent shrubs and forest edges.

Cheilosia scutellata
Paddenstoelgitje

WR

Middelgrote, slanke *Cheilosia* met onbehaarde ogen en behaarde antenneborstel. Schildje van vrouwtje met gele achterrand. Lijkt het meest op *C. longula* en *C. soror*. Hij is van *C. longula* te onderscheiden door brede, van bovenaf gezien halfcirkelvormige middenknobbel die bijna van oog tot oog reikt. Voor het verschil met *C. soror* zie die soort. Lengte 7-10 mm.

Verspreiding en vliegtijd

Palearctisch. Van West-Europa oostwaarts tot aan de Stille Oceaan. In heel Europa, op het noordelijkste deel van Scandinavië na.

In Nederland vrij algemeen in Zuid-Limburg en het zuidoostelijke deel van het binnenland, vrij zeldzaam in de rest van het binnenland en de duinen. Zeer zeldzaam in het kustgebied. Mogelijk iets talrijker in het duingebied en de aangrenzende zandgronden dan in het binnenland. De soort is tot in de jaren 1990 steeds zeldzamer geworden maar daarna plotseling toegenomen, met name na 2000 in de duinen en het binnenland.

Twee elkaar overlappende generaties.

Ecologie

Open bossen, meestal op zandgrond. *Cheilosia scutellata* lijkt niet kieskeurig te zijn en kan zowel in naald- als loofbos voorkomen, maar vliegt vaak op vochtige open plekken in grotendeels droge bossen en in bosranden. Hij zont vaak op bladeren en bezoekt veel bloemen, met name witte schermbloemen. De soort onderscheidt zich hiermee van de gelijkende *C. longula*, die juist gele bloemen bezoekt.

De larve is gevonden in paddenstoelen, met name boleten, van de genera *Boletus*, *Gyroporus*, *Leccinum*, *Russula*, *Suillus* en *Xerocomus* (voor soorten en Nederlandse namen zie genustekst; DELY-DRASKOVITS 1972, STUKE 2000A) en beschreven door Rotheray (1990b). Het enige bekende Nederlandse kweekresultaat is van De Meijere (1939c), die *C. scutellata* kweekte uit de gewone berkenboleet. In de Leidse Hout (ZH) zijn enkele mannetjes zwevend boven een grote parasolzwam aangetroffen, terwijl een vrouwtje bij de aanhechting van de hoed op de steel ging zitten en twee vrouwtjes dichtbij op bladeren zaten (pers. obs. W. Renema).

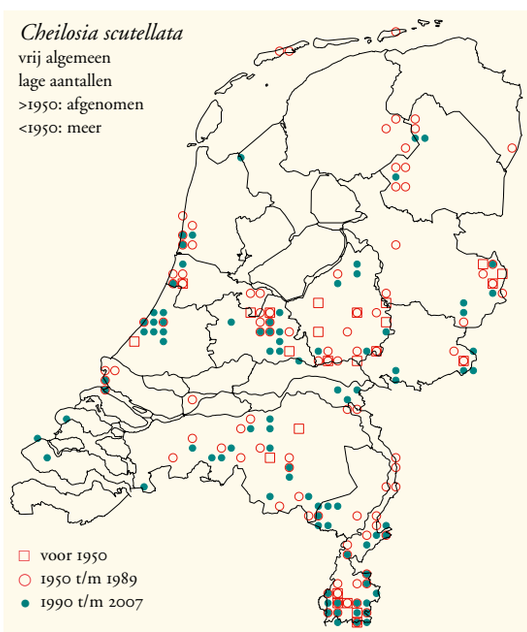

◀ Het mannetje van *Cheilosia semifasciata* ziet er door de grijsachtige achterlijfsvlekken anders uit dan het vrouwtje.

▼ *Cheilosia semifasciata* vrouwtje op het blad van hemelsleutel, de plant waarin de larven van deze soort zich ontwikkelen.

Summary – Scarce. More common before 1950, decreased since. Open forests, both deciduous and coniferous, mostly on sandy soil. Often on moist sites within dry forest.

Cheilosia semifasciata
Vetplantgitje

MR

Kleine slanke *Cheilosia* met enigszins naar onderen verlengde kop, behaarde ogen en zwarte poten, soms met een klein beetje geel aan scheenbases. Mannetje met vlekkenparen van grijze bestuiving op zwarte achterlijf, vrouwtje met geheel glimmend zwart achterlijf. Lengte 6-8 mm.

Verspreiding en vliegtijd

Europees. Van Ierland en noordelijk Scandinavië tot in de Alpen en in bergachtige delen van Oost-Europa en de Balkan.

In Nederland vrij algemeen in de duinen (binnenduinrand),

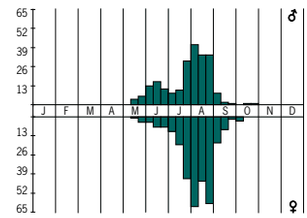

Cheilosia scutellata

op de binnenlandse zandgronden en in Zuid-Limburg, zeldzamer in het kustgebied. Plaatselijk talrijk. Lijkt recent vaker in stedelijk gebied gevonden te worden. Opmerkelijk is het vrijwel ontbreken van waarnemingen uit Noord-Brabant, terwijl hemelsleutelde voornaamste voedselplant van de larvendaar wijd verspreid voorkomt (VAN DER MEIJDEN ET AL. 1989). Ook opmerkelijk is de talrijkheid op sommige plekken waar de voedselplant niet voorhanden lijkt te zijn.
Een generatie. Mannetjes zijn, vermoedelijk door hun opvallender gedrag, veel vaker gevangen dan vrouwtjes.

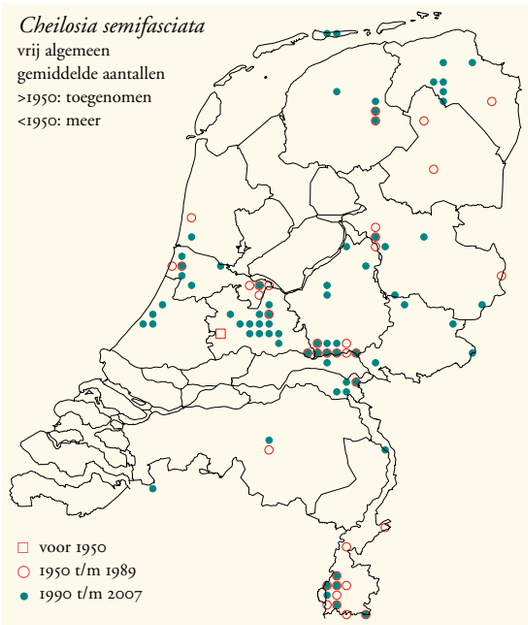

Ecologie
Hoofdzakelijk structuurrijke loofbossen, maar wordt ook regelmatig in parken en tuinen gevonden.
Mannetjes zweven op een hoogte van enkele decimeters tot circa anderhalve meter op zonnige plaatsen in beboste omgeving, zoals boven bospaden en langs bosranden. Vrouwtjes leiden een meer verborgen bestaan: ze worden meestal gezien op de voedselplanten van de larven of zonnend op bladeren in de buurt. De plaats waar de mannetjes zweven kan ver verwijderd zijn van de voedselplanten van de larven.
De larven mineren in de bladeren van hemelsleutel (en cultivars daarvan) en in de niet-inheemse, maar veel aangeplante vetplant rotsnavelkruid (ROTHERAY 1988C). Ze hebben een voorkeur voor planten die in halfschaduw staan. In hemelsleutel worden 1-20 larven per plant gevonden. De larven mineren meerdere bladeren en per blad kunnen tot drie larven voorkomen. De larve mineert niet in de stengels, maar kruipt langs de buitenkant van blad tot blad en dringt binnen via zelfgeknaagde gaatjes (met een diameter van 2-5 mm, afhankelijk van de grootte van de larve) aan de onderkant (hemelsleutel) of zijkant (rotsnavelkruid) van het blad. In 30-45 minuten eet de larve zich in het nieuwe blad naar binnen. Gemineerde bladeren zien er vlekkerig uit, maar in het najaar zijn nieuwe bladeren gegroeid en is de schade nauwelijks nog te zien. De larvale ontwikkeling duurt drie à vier weken. *Cheilosia semifasciata* overwintert in het popstadium (hoofdstuk 9, fig. 11) in de strooisellaag (pers. obs. M. Reemer, J. van Steenis, Rotheray 1988c).

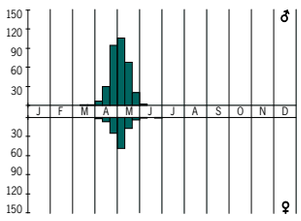

Cheilosia semifasciata

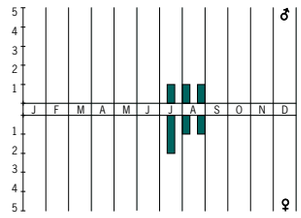

Cheilosia soror

Summary – Scarce. More common before 1950, increased since. Deciduous forest and urban areas, like parks and gardens. Males hover at a few decimetres to a metre above ground on sunny spots in or close to forests.

Cheilosia soror
Truffelgitje

WR

Middelgrote slanke zwarte *Cheilosia* met onbehaarde ogen en behaarde antenneborstel. Vrouwtje heeft een gele achterrand aan schildje. Doorgaans te herkennen aan felrode derde antennelid maar te verwarren met *C. scutellata,* die een donkerbruin derde antennelid kan hebben, en met *C. longula*, die een smallere middenknobbel heeft. Zie Smit et al. (2001) voor determinatiekenmerken. Lengte 7-10 mm.

Verspreiding en vliegtijd
Palearctisch. Van West-Europa tot in Japan. De noordgrens van zijn verspreidingsgebied loopt in Europa van Zuid-Engeland via Denemarken (één waarneming) en Gotland naar Zuid-Finland.
In Nederland is *C. soror* voor het eerst in 1994 aangetroffen in Zuid-Limburg (Hoge Bos en Riesenberg; SMIT ET AL. 2001). Nadien zijn er zowel in 2004 als in 2005 verschillende exemplaren waargenomen op de Schaelsberg, nabij Schin op Geul (L1).
De waarnemingen dateren van 15 en 17 juli en 1 en 29 augustus. In België gevonden in juni en van eind juli tot eind september. De waarnemingen in juni kunnen wijzen op een vroege eerste generatie.

Ecologie
Open plekken in loofbossen op rijke grond. Meestal wordt *C. soror* geassocieerd met kalkrijke grond, vooral in het noorden van het verspreidingsgebied (STUBBS & FALK 2002, VER-

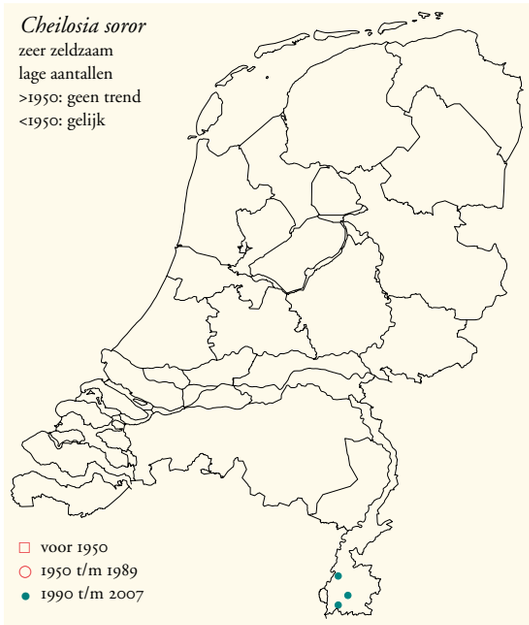

LINDEN 1991). Ook de Nederlandse waarnemingen zijn gedaan op kalkrijke grond (löss en kalkgrasland). In Zuid-Europa komt de soort echter ook op kalkarme, zelfs zure bodem voor. De voorkeur voor kalkrijke bodem in noordelijke streken heeft mogelijk te maken met het warmere microklimaat op zulke bodems. De vliegen zitten vooral op witte schermbloemen.
De larve is onbekend, maar deze is vermoedelijk geassocieerd met paddenstoelen, net als bij de verwante *C. longula* en *C. scutellata*. Vaak wordt een associatie met truffels verondersteld (BARKEMEYER 1994, SMITH 1979, STUKE 2000A), hetgeen gebaseerd is op in de negentiende eeuw uitgekweekte exemplaren.

Summary – Very rare. No apparent trends. First record in 1994, a few records since. Open areas in rich deciduous forest with well-developed understory on calcareous soil.

Cheilosia urbana
Lichtklauwzandgitje

WR & MVV

Kleine slanke zwarte *Cheilosia*. Lijkt zeer veel op *C. psilophthalma*, waarmee hij tot voor kort verward werd (CLAUSSEN & KASSEBEER 1993), maar hij is iets forser en het vrouwtje heeft lichtere schenen. De tweekleurige klauwtjes zijn een betrouwbaarder kenmerk: licht met donkere top. Voor meer kenmerken zie Reemer & Smit (2001a). Hij lijkt ook op *C. mutabilis*, maar die heeft een behaarde antenneborstel. Lengte 6-8 mm.

Verspreiding en vliegtijd
Palearctisch. Van West-Europa oostwaarts tot aan de Stille Oceaan. Heel Europa.
Vrij zeldzaam in de duinen, binnenland en Zuid-Limburg. Kan zeer talrijk zijn, maar is gemakkelijk te missen door de vroege vliegtijd.
Een generatie.

Ecologie
Droog, voedselarm grasland met open plekken op zandgrond en daaraan grenzende bosschages. Ook op vochtige grond.
Beide geslachten bezoeken bloeiende struiken zoals wilg en sleedoorn. Mannetjes zweven op 1-2 meter hoogte tussen takken van bloeiende struiken, maar ook boven bospaden of langs bosranden. Vrouwtjes zwermen rond bladrozetten van muizenoortje en zetten aan de onderkant van de bladeren een ei aan de basis af (CLAUSSEN 1980, DOCZKAL 1996). Vaak zitten er dan mannetjes op takjes, grassprieten of andere verhogingen in de buurt.
De larve leeft van de wortels van muizenoortje, waarin ze kleine gaatjes maken. Onder laboratoriumomstandigheden bleek de larve zich op diverse havikskruiden te kunnen ontwikkelen (CLAUSSEN 1980, GROSSKOPF ET AL. 2001, STUKE 1996A, B).

Summary – Rare. More common before 1950. Heath and unimproved grassland with open patches on sandy soil. Also in adjacent shrubs and forests.

Cheilosia uviformis
Zilverkopgitje

WR

Middelgrote bruinige *Cheilosia* met zwart-met-oranje poten en met borstels op achterrand van schildje. De zilverachtige bestuiving van buikplaatjes doet denken aan *C. proxima* en verwante soorten. Het mannetje heeft een karakteristieke lengtegroef op voorhoofd, het vrouwtje lijkt vanwege de relatief grote rode antennen sterk op *C. pagana*, maar heeft licht behaarde ogen. Lengte 7-9 mm.

Verspreiding en vliegtijd
Palearctisch. Van West-Europa oostwaarts tot aan de Stille Oceaan. Heel Europa.
In heel Nederland zeldzaam. Het ontbreken in het noordelijk kustgebied en het waddengebied is mogelijk reëel. De

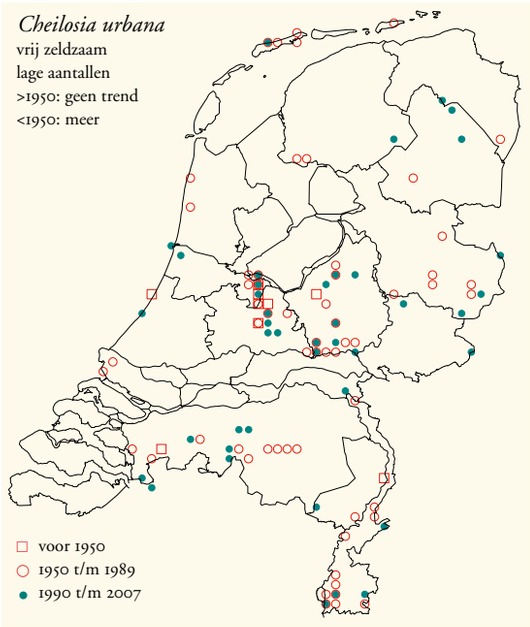

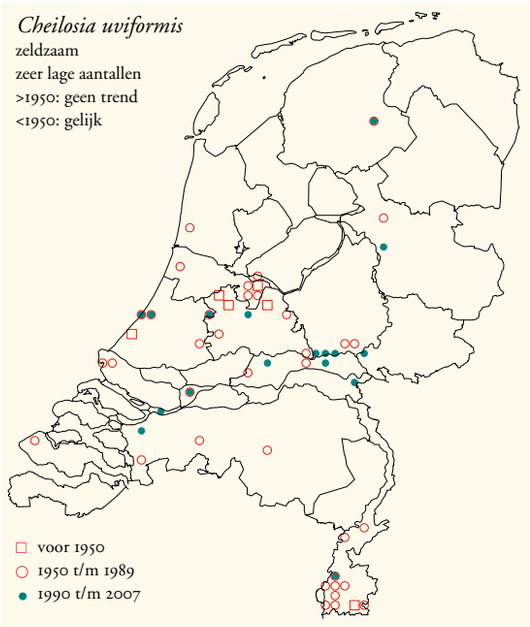

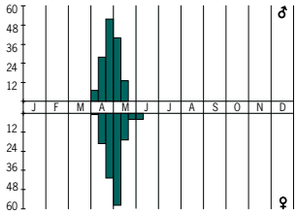

Cheilosia urbana

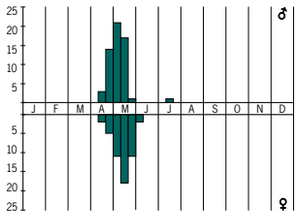

Cheilosia uviformis

verspreiding in ons land is opmerkelijk, met relatief veel waarnemingen in de duinen, de laagveengebieden en het rivierengebied. Er zijn weinig waarnemingen uit Zuid-Limburg na 1980.
Een generatie.

Ecologie
Uiteenlopende biotopen: van (meestal gemengde) droge duinbossen tot stadsparken en voedselarme graslanden in veengebieden. De overeenkomsten in deze biotopen zijn de overgangen van kruidenvegetaties naar opgaand bos. Gezien de ogenschijnlijk brede biotoopkeuze is het onduidelijk waarom de soort zo zeldzaam is.
Cheilosia uviformis wordt meestal op gele bloemen waargenomen, zowel komposieten als boterbloemen. De mannetjes zweven op 1-2 meter hoogte boven graslanden.
De onvolwassen stadia zijn onbekend.

Summary – Rare. No apparent trends. Wide range of habitats: dry coastal dune forests, urban parks and grasslands in peat areas. Males hover one to two metres high above grassy areas.

Cheilosia variabilis
mannetje.

Cheilosia variabilis
Bosgitje

MR

Grote slanke zwarte *Cheilosia* met behaard gezicht en zwarte poten. Vleugels vaak iets verdonkerd. Vrouwtjes met zilverachtige haarbandjes op rugplaatjes, zoals bij *C. proxima* en verwante soorten. Lengte 9-12 mm.

Verspreiding en vliegtijd
Palearctisch. Van West-Europa en Noord-Afrika tot in westelijk Siberië. In Europa van Ierland en Midden-Zweden tot het Middellandse-Zeegebied. Overal gewoon.
In ons land algemeen op de zandgronden en pas na 1980 ook in de duinen en op de noordelijke zandgronden aangetroffen. Oorzaken van deze uitbreiding zijn onbekend. Schaars in zeeklei- en laagveengebieden.
Vermoedelijk twee generaties, al is de zomergeneratie veel kleiner.

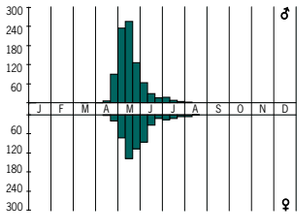

Cheilosia variabilis

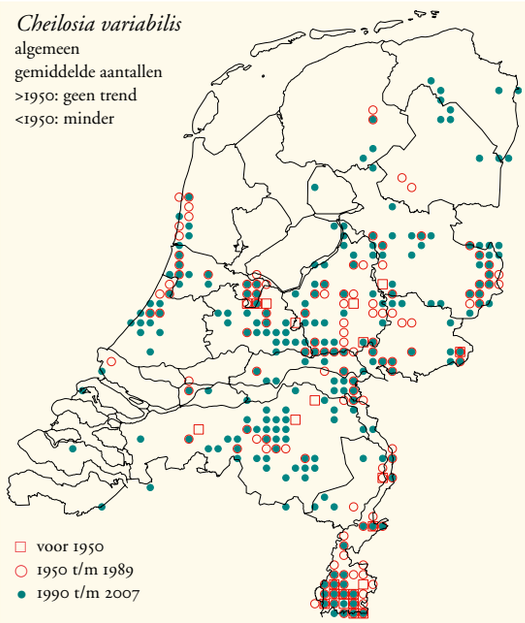

Ecologie
Allerlei typen loofbos, maar minder in zeer droog loofbos. Mannetjes vertonen zweefgedrag op een tot enkele meters hoogte boven bospaden en langs bosranden. Ze rusten regelmatig op zonbeschenen bladeren. Vaak zijn ze in aantal samen te vinden. Vrouwtjes zitten op bladeren of vliegen laag door de struiken of de kruidenvegetatie. Bloembezoek wordt weinig waargenomen.
De larve leeft in wortels van knopig helmkruid en geoord helmkruid. Als de wortel niet voldoende voedsel oplevert dan kruipt de larve naar de stengel. Verpopping vindt buiten de stengel in de grond plaats (DOCZKAL 1996B, ROTHERAY 1990B, STUBBS 1987, STUKE 2000A). In Nederland zijn op 1 september onvolgroeide larven in het derde stadium gevonden in het Bunderbos (LI) en op 20 oktober zijn volgroeide larven gevonden in Amersfoort (pers. obs. J. van Steenis).

Summary – Fairly common. Less common before 1950. Various types of deciduous forest, but less common in very dry forest.

Cheilosia velutina
Fluwelen gitje

MR

Middelgrote, vrij brede *Cheilosia* met bestoven buik en onbehaard gezicht. Lijkt sterk op *C. proxima*, maar heeft zwak ontwikkelde middenknobbel en vrij grofbestippelde borststukrug. Vrouwtjes met korte, lichtgekleurde, fluweelachtige beharing op borststukrug. Lengte 7-9 mm.

Verspreiding en vliegtijd
Palearctisch. Van West-Europa tot in Oost-Siberië en China (BARKALOV & CHENG 1998). In Europa van Midden-Scandinavië tot in Zuid-Europese berggebieden.
Een vrij zeldzame soort in heel Nederland, die plaatselijk en meestal tijdelijk in aantal gevonden is, bijvoorbeeld in de duinen, rond Amsterdam en in Zuid-Limburg.
Een generatie.

Renema 2009. In: Nederlandse Fauna 8: 141-168

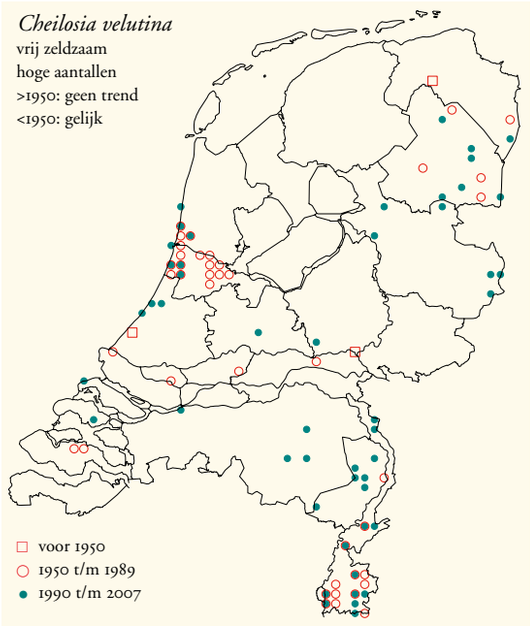

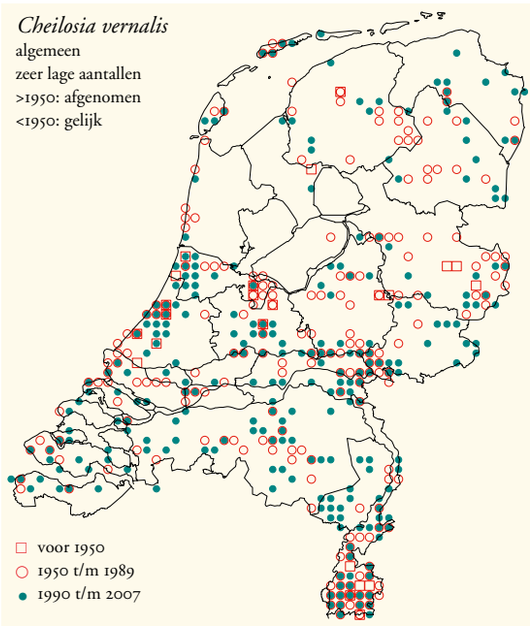

Ecologie

Open, droge, ruderale terreinen, zoals opgespoten landjes en kruidenrijke wegbermen.

De vliegen bezoeken bloemen van wilde peen, maar ook andere schermbloemen.

Larven zijn vermeld uit kale jonker (TORP 1994) en knopig helmkruid (RIZZA ET AL. 1988), maar de determinaties zijn twijfelachtig en daarom zijn deze niet opgenomen in het overzicht van waardplanten van *Cheilosia*-soorten door Stuke (2000a).

Summary – Scarce. No apparent trends. Open, dry soil with pioneer vegetation, like recently created sandy areas and herbaceous road sides.

Cheilosia vernalis
Kustgitje

MR

Kleine, breed gebouwde *Cheilosia* met donker behaarde ogen, onbehaard gezicht en duidelijke randborstels op schildje. Kleur van beharing, antennen en poten zeer variabel: er komen bruin behaarde exemplaren voor met geel derde antennelid en veel geel op schenen, maar er zijn ook zwart behaarde exemplaren met zwarte antennen en weinig geel op schenen. Lengte 5-7 mm.

De grote variatie tussen exemplaren van *C. vernalis* heeft het idee gevoed dat er meer dan een soort onder dit taxon schuilgaat. Voor bepaalde vormen van de soort zijn in de literatuur de namen *C. rotundiventris* en *C. ruficollis* gebruikt (zie VAN DER GOOT 1979B). *Cheilosia rotundiventris* wordt nu als synoniem van *C. vernalis* beschouwd (BARKALOV 1993) en voor *C. ruficollis* geldt dit vermoedelijk ook (pers. med. C. Claussen). Genetisch onderzoek aan enkele populaties van *C. vernalis* heeft tot nu toe geen duidelijkheid opgeleverd (MILANKOV ET AL. 2002).

Verspreiding en vliegtijd

Palearctisch. Van West-Europa oostwaarts tot aan de Stille Oceaan. Heel Europa.

Algemeen in heel Nederland, hoewel zelden talrijk op de vindplaatsen. Sinds 1950 afgenomen.

Twee generaties. Enkele vangsten in oktober wijzen mogelijk op een kleine derde generatie.

Ecologie

Komt voor in zeer uiteenlopende biotopen, van open gebied tot bos. Dit is een van de weinige *Cheilosia*-soorten die in open polderland gevonden kan worden. Ook in bossen is het een gewone verschijning. In bos- en heidegebieden is *C. vernalis* vooral op ruderale delen te vinden, zoals langs paden. Erg droge biotopen worden gemeden.

Mannetjes verdedigen zwevend een territorium op maximaal een meter boven de grond. Dit doen ze boven bospaden, langs bosranden en midden in kruidenvegetaties. Vrouwtjes vliegen laag door de vegetatie. Beide seksen bezoeken diverse soorten bloemen.

Larven zijn gevonden in stengels van de volgende composieten: duizendblad, gewone melkdistel, echte kamille, de niet-inheemse distel *Cirsium salisburgense* en morgenster (STUKE 2000A, TORP 1994). Een melding van eileg door een vrouwtje *Cheilosia urbana* op moerasspirea (KASSEBEER 1993) bleek niet te kloppen en betrof mogelijk *C. vernalis* (KASSEBEER 2000C).

Summary – Fairly common. Decreased since 1950. Wide range of habitats: from open pastures to heathland and forest.

Cheilosia vicina
Wipneusgitje

WR

Vrij kleine zwarte *Cheilosia* met geheel zwarte poten en kale ogen. De middenknobbel is klein en in zijaanzicht vierkant. Vooral het vrouwtje is moeilijk te onderscheiden van *C. nigripes*. Lengte 6-8 mm.

Verspreiding en vliegtijd

Palearctisch. Van West-Europa tot aan het Baikalmeer. Heel Europa, met uitzondering van Zuid-Spanje en Zuid-Italië.

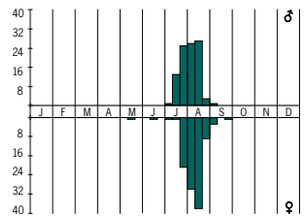

Cheilosia velutina

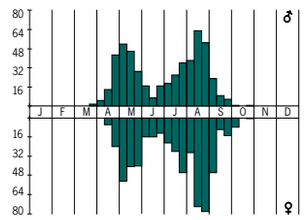

Cheilosia vernalis

Cheilosia vicina mannetje.
De karakteristiek gevormde middenknobbel op het gezicht is goed te zien.

In Nederland zeldzaam in Zuid-Limburg, met enkele waarnemingen uit het aangrenzende binnenland (Echt (LI), Meinweg (LI)). De oudste Nederlandse waarneming stamt uit 1947. De meeste waarnemingen zijn gedaan van 1950-1988, daarna is hij gestaag afgenomen.
Een generatie.

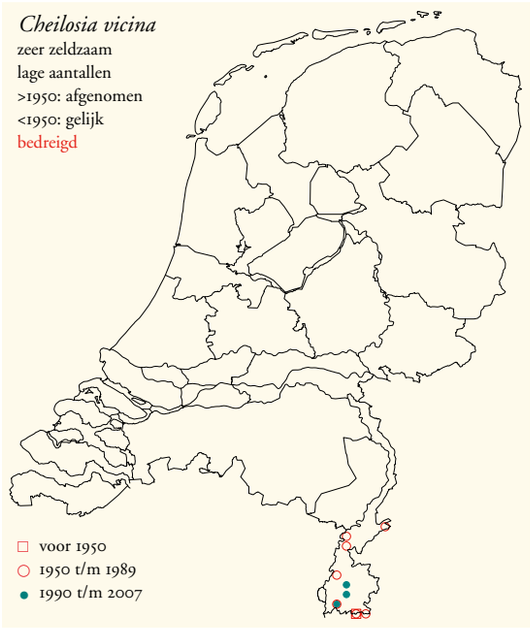

Ecologie
Open plekken in uiteenlopende loofbostypen. In Nederland is hij vooral waargenomen op kruidenrijke open plekken langs beken in en aan de rand van eiken-haagbeukenbos.
Net als *C. antiqua* en *C. nigripes* vliegt *C. vicina* meestal laag bij de grond. De vliegen bezoeken boterbloemen en zitten op bladeren van struiken.
De larve is gevonden in vrouwenmantel maar is nog onbeschreven (STUKE 2000A).

Summary – Very rare. Decreased since 1950. Threatened. Mainly on herbaceous open sites along streams within and along *Quercus-Carpinus* forest.

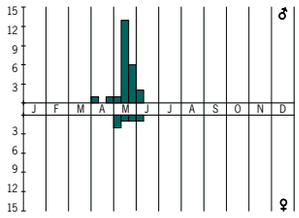

Cheilosia vicina

Chrysogaster
Doflijfjes

MR

Kleine, zwarte zweefvliegen (5-8 mm), vaak met een bronzen, blauw- of groenachtige glans op het borststuk en langs de randen van het achterlijf. Achterlijf dof op het midden, wat ze onderscheidt van *Lejogaster*-soorten. Mannetjes met, vrouwtjes zonder middenknobbel op het gezicht. Van *Melanogaster*-soorten te onderscheiden aan het roodachtige derde antennelid, van *Orthonevra*-soorten aan de s-vormig gebogen randader c.

Taxonomie en determinatie
Vroeger werden ook *Melanogaster*-soorten tot *Chrysogaster* gerekend, maar Maibach et al. (1994a, b) stelden voor om die in een eigen genus te plaatsen.
Door recente ontdekkingen van nieuwe soorten voor de Nederlandse fauna is niet alle gangbare determinatieliteratuur volledig. Alleen Van Veen (2004) behandelt alle soorten. Men kan ook Verlinden (1991) gebruiken, maar dan is aanvulling nodig met Maibach & Goeldlin de Tiefenau (1995) en Renema & Reemer (2004) voor respectievelijk *C. rondanii* en *C. basalis*.

Verspreiding
Holarctisch en mogelijk afrotropisch genus met een klein aantal soorten. Het is moeilijk om het soortenaantal te schatten, omdat van veel onder *Chrysogaster* beschreven soorten niet duidelijk is onder welk genus zij vallen volgens de huidige inzichten. In Europa komen circa zeven soorten voor en in Nederland vijf.

Ecologie
De volwassen vliegen zijn te vinden in vochtige biotopen. De larven leven in modder langs oevers en in moerassen.

Chrysogaster basalis
Blauw doflijfje

MR

Middelgrote *Chrysogaster* met heldere vleugels en gele vleugelwortels. Vrouwtjes met blauwe glans op borststuk. Verschilt van *C. cemiteriorum* onder andere door onbestoven borststukzijplaatjes boven de voorheup en smaller gezicht. Vrouwtjes kunnen, als de vleugelwortel donkerder is dan gebruikelijk, gemakkelijk verward worden met *C. solstitialis*. Lengte 5-7 mm.

Verspreiding en vliegtijd
Palearctisch. Van West-Europa en Noord-Afrika tot in Centraal-Azië. In Europa van Midden-Duitsland tot aan het Middellandse-Zeegebied. Algemeen in Midden- en Zuid-Frankrijk, Spanje en de Balkan. De dichtstbijzijnde vindplaatsen liggen in Noord-Frankrijk (SPEIGHT 2003B).
Er is één exemplaar uit Nederland bekend: een vrouwtje, op 24 juli 1999 gevangen op de Kruisberg bij Wahlwiller in Zuid-Limburg (RENEMA & REEMER 2004). Vliegt in het buitenland van juni tot en met augustus (SPEIGHT 2003B).

Ecologie
Het Nederlandse exemplaar is gevangen aan de rand van

Renema 2009. In: Nederlandse Fauna 8: 141-168